

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., професор
_____ Володимир СИБІРЦЕВ
«___» _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Безготівкові платіжні системи»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу, групи
ФС – 22М ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування» спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
_____ Сагаль Олександр Васильович
«___» _____ 20__ р.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінанси, банківська справа та
страхування
_____ Кравченко Вікторія Петрівна
«___» _____ 20__ р.

Рецензент: завідувач кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної
кібернетики, доктор економічних наук, професор
_____ Руслана ЖОВНОВАЧ

м. Кропивницький

Завідувачу кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сибірцеву В.В.

здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-22М
(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»)

Сагаля Олександра Васильовича

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Безготівкові платіжні
системи».

« 30 » червня 2023 р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

_____ к.е.н., доцент, Кравченко Вікторія Петрівна
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

_____ док. екон. наук, професор **Сибірцев Володимир**
Васильович
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економічний _____
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування _____
Ступінь вищої освіти магістр _____
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування» _____
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» _____
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська
справа та страхування» _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Володимир СИБІРЦЕВ

« 04 » вересня 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Сагалю О.В.

(прізвище та ініціали)

1. Тема роботи Безготівкові платіжні системи
(назва)

2. Керівник роботи Кравченко В.П., к.е.н., доцент
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 20.01.2024

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи

1. Розглянути теоретичні основи організації платіжних систем в Україні.
2. Дослідити розвитку безготівкових платіжних систем в Україні та на прикладі АТ КБ ПриватБанк.
3. Запропонувати шляхи покращення системи комплексного управління ризиками в безготівковій платіжній системі

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Кравченко В.П.	4.09.2023	4.09.2023
2			
3			

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження	<i>жовтень 2023 р.</i>	
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	<i>жовтень 2023 р.</i>	
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків	<i>листопад 2023 р. листопад 2023 р. листопад 2023 р. грудень 2023 р.</i>	
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику	<i>грудень 2023 р.</i>	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	<i>грудень 2023 р.</i>	
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність	<i>грудень 2023 р. – січень 2024 р.</i>	
7.	Відгук керівника	<i>грудень 2023 р. – січень 2024 р.</i>	
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписки, опубліковані статті).	<i>грудень 2023 р. – січень 2024 р.</i>	
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту	<i>січень 2024 р.</i>	
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.	<i>січень 2024 р.</i>	
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК	<i>січень 2024 р.</i>	
12.	Захист роботи	<i>січень 2024 р.</i>	

Дата видачі завдання:

« 04 » вересня 2023 року

(підпис керівника)

Кравченко В.П.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

« 04 » вересня 2023 року

(підпис здобувача)

Сагаль О.В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Сагаль О.В. Безготівкові платіжні системи. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2023.

У роботі розглянуто теоретичні основи організації платіжних систем в Україні.

Приділено увагу до організації платіжних систем в безготівкових розрахунках.

Досліджено нормативно-правову основу регулювання платіжних систем.

Проаналізовано стан платіжної інфраструктури в банківській системі України.

Надана аналітична оцінка платіжних систем та аналіз динаміки з безготівковими операціями на прикладі АТ КБ ПриватБанк.

Запропоновано шляхи покращення системи комплексного управління ризиками в безготівковій платіжній системі: узагальнено класифікацію фінансових та інших ризиків платіжних систем; розроблено алгоритм системи комплексного управління ризиками в платіжній системі. Реалізація викладених рекомендацій дозволить вчасно передбачити загрозу тих чи інших ризиків в платіжній системі.

Ключові слова: платіжні системи, організація, ризики, банківська система, регулювання, інструменти безготівкових розрахунків

ABSTRACT

Sagal O.V. Cashless payment systems. - Manuscript.

Master's thesis for obtaining the Master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2023.

The paper examines the theoretical foundations of the organization of payment systems in Ukraine. Attention is paid to the organization of payment systems in non-cash settlements. The normative and legal basis of regulation of payment systems has been studied.

The state of the payment infrastructure in the banking system of Ukraine is analyzed. Analytical evaluation of payment systems and analysis of dynamics with non-cash transactions on the example of JSC CB PrivatBank is provided.

Ways to improve the system of integrated risk management in the cashless payment system are proposed: the classification of financial and other risks of payment systems is summarized; the algorithm of the complex risk management system in the payment system was developed. Implementation of the outlined recommendations will allow timely prediction of the threat of certain risks in the payment system.

Keywords: payment systems, organization, risks, banking system, regulation, non-cash settlement tools

ЗМІСТ

ВСТУП			
РОЗДІЛ	1.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	
	1.1.	Сутність, значення платіжної системи та інструменти безготівкових розрахунків	
	1.2.	Організація платіжних систем в безготівкових розрахунках	
	1.3.	Нормативно-правове регулювання платіжних систем	
РОЗДІЛ	2.	ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	
	2.1.	Аналіз стану платіжної інфраструктури в банківській системі України	
	2.2.	Аналітична оцінка платіжних систем в АТ КБ ПриватБанк	
	2.3.	Аналіз динаміки операцій з безготівковими операціями в АТ КБ «ПриватБанк»	
РОЗДІЛ	3.	ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ КОМПЛЕКСНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БЕЗГОТІВКОВІЙ ПЛАТІЖНІЙ СИСТЕМІ	
	3.1.	Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування	
	3.2.	Розробка системи комплексного управління ризиками в платіжній системі	
ВИСНОВКИ			
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ			
ДОДАТКИ			

ВСТУП

Актуальність. Розширення сфери застосування безготівкових розрахунків сприяє прозорості розрахунків та економічному зростанню країни. Процес розвитку безготівкових платіжних систем залежить від взаємодії банківської системи та держави. Цей процес повинен враховувати потреби та інтереси, насамперед, національного фінансового сектору. Тому, підтримуючи рух української економіки до безготівкових розрахунків Національний банк України сприяє розвитку платіжної інфраструктури. Національний банк встановлює правила безготівкових розрахунків і сприяє їх безпеці та надійності. В умовах фінансово-економічної нестабільності актуальним стає формування єдиної політики щодо виявлення та управління ризиками в безготівкових системах. Якість фінансових послуг та їх покращення обумовлює активне дослідження питань пошуку сучасних засобів дистанційного обслуговування врахування вимог сучасних потреб суспільства та практичні досягнення світового досвіду. Разом з розвитком індустрії, технологій та інновації у фінансовій сфері також створюються нові ризики.

Огляд літератури з теми дослідження. Значні наукові досягнення з проблем у забезпеченні безризикового функціонування платіжних систем розглянуто у працях вітчизняних науковців, таких як І. Пасічник, Т. Молодоря, С. В'язовий, О. Клічук, Н. Трусова, І. Чкан, С. Пиріг та ін., але багато аспектів цього питання залишаються недостатньо вивченими, включаючи управління ризиками в безготівкових платіжних системах України.

Об'єктом дослідження є процес розвитку безготівкових платіжних систем в АТ КБ «ПриватБанк».

Предметом дослідження є теоретичні та методичні підходи до комплексного управління ризиками в безготівковій платіжній системі.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження стану розвитку безготівкових платіжних систем в Україні, визначення

основних фінансових ризиків які впливають на її функціонування та запропонувати шляхи їх зниження.

Для досягнення поставленої мети виконано наступні завдання:

- розглянуто теоретичні основи організації платіжних систем в Україні;
- проведено дослідження розвитку безготівкових платіжних систем в банках України;
- запропоновано шляхи покращення системи комплексного управління ризиками в безготівковій платіжній системі.

Методи дослідження. Для з'ясування організації платіжних систем в діяльності банків використано структурно-функціональний метод та методи теоретичного узагальнення; для проведення аналізу стану платіжної інфраструктури по банківській системі України та АТ КБ «Приватбанк» використано статистичні, порівняння, групування, методи економічного аналізу та графічний.

Інформаційна база роботи. Статистичну основу дослідження складають положення та інструкції Національного банку України, Закони України, дані Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку, періодичних видань Національного банку України, річних звітів АТ КБ «ПриватБанк», наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених темі розвитку безготівкових платіжних систем, електронні Інтернет-ресурси.

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні системи комплексного управління ризиками в безготівковій платіжній системі на прикладі АТ КБ «Приватбанк». Безпосередньо в процесі дослідження були отримані такі результати:

- запропоновано власне бачення поняття платіжної системи;
- узагальнено класифікацію фінансових та інших ризиків платіжних систем;
- розроблена алгоритм системи комплексного управління ризиками в платіжній системі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані розробки формують відповідні підходи до ефективної організації системи комплексного управління ризиками в платіжній системі. Реалізація викладених рекомендацій дозволить вчасно передбачити загрозу тих чи інших ризиків в платіжній системі.

Публікації. Результати дослідження дипломної роботи апробовані на міжнародній науково-практичній конференції: «» 2023 р. м. Умань, Україна

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, значення платіжної системи та інструменти безготівкових розрахунків

Платіжну систему можна охарактеризувати як систему механізмів, які служать для переказу коштів між суб'єктами господарювання для розрахунків за платіжними зобов'язаннями, що виникають між ними. Таким чином, платіжна система — це набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу грошей, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними та організаційними правилами та процедурами, що регулюють використання цих інструментів і механізмів.

У статті 1.28 Закону України: "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" зазначено: "Платіжна система - платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час переказу грошей. Здійснення переказів грошей". є обов'язковою функцією, яку повинна виконувати платіжна система» [9].

Енциклопедія банківської справи України визначає платіжну систему як сукупність платіжних інструментів, банківських процедур, у тому числі міжбанківських систем переказу грошей, з інституційними та організаційними правилами та процедурами використання цих інструментів і механізмів, що забезпечує готівковий обіг, розрахунки та розрахунки боргових зобов'язань між суб'єктами господарювання в умовах ринкової економіки [48].

Також в літературних джерелах розглядається поняття «платіжна система», яке має кілька значень [40,43]:

- 1) «об'єднання адміністрації, розрахункового банку, еквайра, процесингового центру на основі єдиних нормативних, договірних, фінансових і технічних документів, що регулюють взаємовідносини між

учасниками системи, а також правил і порядку надання автоматизованих послуг з використанням платіжних карток»;

2) «платіжна організація, учасники платіжної системи, учасники платіжної системи та відносини, що виникають між ними під час розрахунків за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток цієї системи»;

3) «сукупність нормативних, договірних, фінансових, інформаційно-технічних засобів і рішень учасників (банків, установ, компаній), які регулюють їхні відносини щодо порядку використання банківської платіжної картки».

Канафіна Р. М. та Медіак Н. А.: «визначають платіжну систему як «сукупність установ, правових норм, інструментів, процедур, програмних, апаратних, комунікаційних та інформаційних засобів, що забезпечують розрахунки між учасниками»» [43].

На нашу думку, платіжна система – це визначена законодавством сукупність елементів, які служать для безготівкового переказу грошей між суб'єктами господарювання.

Основними суб'єктами платіжної системи є: платіжна організація, учасники та учасники платіжної системи. Учасниками платіжної системи є всі види бізнесу, державні установи, громадські організації, фізичні особи, банківські установи, центральний банк.

Платіжна система — форма організації безготівкового розрахункового обороту.

Застосування безготівкових розрахунків призводить до економії коштів, прискорення розрахункових операцій та руху грошових коштів. При безготівкових розрахунках гроші акумулюються в банках, створюються умови для контролю за їх цільовим використанням.

Розширення безготівкових розрахунків сприяє прозорості розрахунків та економічному зростанню країни.

Відповідно до статті 51 Закону України «Про банки і банківську діяльність» безготівкові розрахунки здійснюються на підставі паперових або

електронних розрахункових документів. Банки в Україні можуть використовувати як платіжні інструменти такі платіжні інструменти: платіжні доручення, платіжні вимоги, рахунки, чеки, банківські платіжні картки та інші дебетові та кредитні платіжні інструменти, що використовуються в міжнародній банківській практиці [26].

Так, для безготівкових розрахунків можуть бути використані такі форми розрахунків [28,29,30, 31]:

- за допомогою платіжних доручень;
- з використанням платіжних вимог;
- за допомогою платіжних вимог - доручень;
- з використанням акредитивів;
- за допомогою інкасових доручень;
- розрахунковими чеками;
- з використанням векселів;
- за допомогою банківських платіжних карток.

В економічній літературі та практиці наводяться переваги безготівкових розрахунків перед готівковими. Такі переваги багато в чому зумовлені тією роллю, яку відіграють безготівкові розрахунки в економічній діяльності (табл. 1.1) [44]. Додаток А.

Безготівковий розрахунок має ряд переваг перед готівковим:

- по-перше, скорочуються витрати праці та відсотки, пов'язані з використанням готівки (карбування, друк, транспортування, зберігання, сортування);
- по-друге, вони сприяють безперервному грошовому потоку.

Між готівковим і безготівковим оборотом існує тісна взаємозалежність: гроші постійно переміщуються з однієї сфери в іншу, змінюючи форму готівки на банківські вклади і навпаки. Тому безготівковий платіжний оборот невіддільний від готівкового обороту і створює єдиний готівковий оборот країни;

- по-третє, прискорює оплату придбаних товарів чи послуг та погашення боргів, що покращує ділові відносини між усіма суб'єктами господарювання в країні. Основним завданням безготівкових розрахунків є протидія розвитку тіньової економіки та покращення економічного стану суб'єктів господарювання [36,44].

Для створення ефективної системи безготівкових розрахунків принципово важливо правильно визначити її принципи - основні положення, яких слід дотримуватися, щоб безготівкові розрахунки максимально прискорювали господарський оборот.

На мікроекономічному рівні на принципи організації безготівкових розрахунків впливає специфіка реалізації економічних інтересів трьох суб'єктів сфери безготівкового обігу: платника, одержувача коштів банку та банку.

Специфіка принципів безготівкових розрахунків відображає реальний стан національної економіки (криза, депресія, пожвавлення, піднесення).

Принципи безготівкових розрахунків - це вихідні положення які визначають конкретний економічний зміст способів і форм розрахунків. У міру реальних ринкових змін в економіці змінюється також принципи організації безготівкових розрахунків, виникають і формуються нові принципи.

Виділяються такі основні принципи організації безготівкових розрахунків [26]:

- Грошові кошти всіх господарських суб'єктів (як власні, так і залучені) підлягають обов'язковому зберіганню на розрахункових, поточних та інших рахунках в установах банків. При кризовому стані економіки недотримання цього принципу призводить до відтоку грошей з легальних каналів грошового обороту і, як наслідок, до посилення тіньового характеру економіки.

- Грошові розрахунки та платежі підприємствами (організаціями) усіх форм власності здійснюються через установи банків, як правило, у

безготівковому порядку на підставі документів, передбачених правилами проведення цих розрахунків. Розрахунки готівкою характерні лише для невеликих внутрішньофірмових розрахунків і обмежених витрат на внутрішньофірмові потреби. В умовах кризової економіки розрахунки між суб'єктами господарювання готівкою (а часто і в іноземній валюті) в обхід банків і поза їх контролем посилюють незаконну діяльність багатьох підприємств і організацій і призводять до розширення дефіциту реальних «живих» готівкових коштів.

- Платежі покупцям за товарно-матеріальні цінності та послуги зазвичай здійснюються після того, як продукція виготовлена або послуги надані. Здійснення розрахунків, максимально наближене до моменту доставки товару, є обов'язковою умовою забезпечення економічної ефективності безготівкових розрахунків. Оплата товарів і послуг після їх відвантаження (відпуску, надання) без затримки свідчить про високу платоспроможність підприємств та ефективну платіжно-договірну дисципліну в господарському обороті країни.

- Розрахунки за товари та послуги з рахунка підприємства зазвичай здійснюються за згодою (акцептом) платника (власника рахунка) після перевірки дотримання постачальником умов договору. У разі порушення умов договору платник може відмовитися від оплати розрахункових документів та повідомити про це постачальника в порядку та строки, не передбачені договором. Цей принцип організації безготівкових розрахунків відображає фундаментальну роль споживача (покупця) в системі ринкових відносин.

- Безготівкові розрахунки здійснюються за рахунок і в межах коштів, наявних на рахунку платника або його права на отримання кредиту (банківського чи комерційного). Якщо на рахунку покупця недостатньо коштів, платежі не можуть бути здійснені відповідно до принципу «Не поставляти без гарантій платежу» — правила ринкових відносин. Банк відкриває та веде картотеку неоплачених платіжних документів. Виплати здійснюються відразу після зарахування коштів на рахунок платника.

- Кошти зараховуються на рахунок одержувача після списання відповідних сум з рахунку платника. Банк зобов'язаний контролювати ці рахунки з метою запобігання зловживанням, які мають місце при оплаті нетоварних документів. У разі встановлення факту подання до банку безтоварних розрахункових документів банк зобов'язаний накласти штраф на підприємство (організацію), яке видало такий документ.

- Постачальники і покупці (споживачі) мають право вільного вибору форми безготівкових розрахунків і способу платежу, що узгоджується при укладанні договорів поставок або договорів підряду. Банк не втручається у договірні відносини та вибір форм розрахунків і способу платежу. Платники й одержувачі коштів контролюють вчасне проведення розрахунків і претензій, що виникають, розглядають їх у встановленому претензійно-позовному порядку без участі банківських установ. Необхідним є використання найраціональніших форм і способів безготівкових розрахунків у даних фінансово-господарських умовах.

Недотримання принципів організації безготівкових розрахунків призводить до кризи всієї системи розрахунків (платіжної кризи).

1.2. Організація платіжних систем в безготівкових розрахунках

В Україні існує понад 80 внутрішніх і міжнародних платіжних систем, створених банками та небанківськими установами.

Національний банк України створив дві внутрішні платіжні системи: Систему електронних платежів (СЕП) та Національну платіжну систему «Український платіжний простір» (НПС «Простір») [22,24].

Спираючись на зарубіжний досвід, НБУ розпочав здійснення нагляду за платіжними та розрахунковими системами для забезпечення їх безперервної та стабільної роботи. Згідно зі статтею 41 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» до наглядової діяльності НБУ належить визначення категорії важливості платіжних систем в Україні (системно

важливі, суспільно важливі, важливі платіжні системи). Критеріями визначення важливості платіжних систем є обсяг операцій і види послуг, що надаються платіжними системами (табл. 1.2) [31]. Додаток А.

ПриватБанк використовує електронні платіжні системи Mono, Fondy

Fondy — це українська платіжна система, яка надає послуги онлайн-платежів та електронної комерції. Він дозволяє підприємцям і компаніям приймати платежі в Інтернеті шляхом інтеграції з веб-сайтом або додатком.

Fondy надає зручні та безпечні засоби для оплати товарів і послуг через різні канали, такі як кредитні та дебетові картки, мобільні платежі, онлайн-банкінг, платіжні термінали тощо. Система підтримує різні валюти і може працювати з клієнтами з усього світу [46].

Fondy також надає інструменти керування платежами, включаючи аналітику, звіти та функції обробки платежів. Вони пропонують різноманітні інтеграційні рішення, які дозволяють підприємствам легко впроваджувати систему Fondy на своїх онлайн-платформах.

Загалом, Fondy — добре відома в Україні платіжна система, яка надає послуги онлайн-платежів для підприємців і компаній, допомагаючи їм приймати платежі онлайн у зручний і безпечний спосіб.

Fondy — це платіжна система, яка допомагає підприємствам і підприємцям отримувати гроші в Інтернеті. Він пропонує багато способів оплати, включаючи кредитні та дебетові картки, електронні гаманці та міжнародні платіжні системи. Однією з переваг Fondy є те, що він працює з клієнтами з усього світу і дозволяє їм приймати платежі в різних валютах.

Українські платіжні системи за надійністю, зручністю та швидкістю не поступаються міжнародним, а деякі навіть перевершують закордонні. У той же час комісії за транзакції значно нижчі, а в багатьох випадках і зовсім відсутні.

Так, до списку найпопулярніших українських платіжних систем входять [39]:

- iPay.ua – український сервіс онлайн-платежів та грошових переказів, за допомогою якого власники банківських карток Visa, MasterCard та ПРОСТІР можуть оплачувати онлайн будь-які послуги. Щомісяця 1 мільйон постійних клієнтів здійснюють платежі на сайті за допомогою карт Apple Pay, GPay і Masterpass. Інновації, безпека та простота оплати роблять онлайн-платежі максимально комфортними;

- PSP Platon – платіжна процесингова компанія, яка надає послуги широкому колу учасників українського ринку електронної комерції. Платіжний провайдер Platon успішно працює в Україні з 2012 року;

- NovaPay - Фінансовий сервіс NovaPay (ТОВ «НоваПей») входить до групи компаній «Нова Пошта» і працює на українському ринку з 2014 року. Бренд пропонує онлайн та офлайн фінансові продукти для фізичних осіб та бізнесу.

Це повноцінна платіжна система, яка, зокрема, дозволяє [33]:

- отримувати кошти з-за кордону (через Western Union і Ria) і відправляти їх;
- здійснювати миттєві перекази та знімати готівку;
- оплату рахунків і комісій тощо.

Нова Пошта продовжує оптимізувати обслуговування клієнтів. У співпраці з глобальним платіжним оператором Western Union компанія запустила розширений сервіс міжнародних грошових переказів. Інфраструктуру платіжного сервісу забезпечує фінтех-компанія NovaPay, яка входить до бізнес-групи «Нова Пошта». Ви можете відправити або отримати гроші в будь-якому відділенні поштового оператора. При цьому наразі сервіс підтримує понад 200 напрямків по всьому світу [19].

Нова Пошта вперше почала пропонувати послугу грошових переказів у 2020 році. Найчастіше послугою користувалися громадяни України, які працюють у країнах ЄС. Оскільки послуга виявилася затребуваною, компанія вирішила розширити свої можливості, співпрацюючи зі світовим лідером у цій сфері – Western Union.

Процедура відправлення та отримання переказу стандартна для Western Union: при відправленні грошей клієнту надається ідентифікаційний номер переказу. Потім цей номер передається одержувачу переказу. Гроші можна отримати після пред'явлення номера працівнику поштового оператора. При отриманні грошей також необхідно мати паспорт або посвідчення особи. Глобальна фінансова мережа Western Union налічує понад 550 тисяч точок обслуговування в більш ніж 200 країнах.

EasyPay – платіжна система, яка працює з 2009 року і є однією з найпопулярніших в Україні. У ньому більше 14 тисяч терміналів по всій країні, через які можна поповнювати свій віртуальний гаманець, а також більше 5,5 тисяч сервісів для оплати комунальних платежів, штрафів, квитків, податків і т. д. Також є кешбек, можливість здійснювати платежі без комісій, і багато бонусів для клієнтів [21].

Комісія за переказ грошей з картки на картку становить 1% від суми плюс 5 грн. Неавторизований користувач може переказати до 4 999 грн за раз, а авторизований користувач може переказати до 29 999 грн;

Portmone — українська міжбанківська електронна платіжна система. Це найбільша незалежна платформа для онлайн-платежів і грошових переказів в Україні, яка працює з 2002 року і по праву є лідером ринку.

Portmone – перша українська компанія, яка пройшла міжнародний аудит за стандартом PCI DSS (встановлений основними платіжними системами Visa та MasterCard). Це означає надійний захист банківських даних. База даних Portmone містить понад 4000 комунальних компаній, які легко шукати за адресою та здійснювати оплату послуг.

Розрахункові банки-еквайри для системи Portmone: UniCredit Bank, Sense Bank, Ощадбанк, ПриватБанк, Райффайзен Банк Аваль, Укрексімбанк, Банк «Фінанси та Кредит».

City24 продовжує займати одну з лідируючих позицій на українському ринку платіжних послуг. Об'єднана термінальна мережа City24 налічує понад 9,5 тис. терміналів у 2 тис. населених пунктів по всій країні. Термінали

самообслуговування розташовані у всіх провідних торгових мережах України, в тому числі «АТБ-маркет», «Велика Кишеня» та «Варус»;

- 4bill — система оплати для сайтів, мобільних додатків та онлайн-сервісів (маркетплейси, МФО, медичні установи, страхові компанії, мобільні ігри, освітні проекти тощо).

1.3. Нормативно-правове регулювання платіжних систем

В Україні загальні принципи функціонування платіжно-розрахункових систем регулюються низкою нормативно-правових актів, серед яких ключовими є: Закон України «Про платіжні послуги», Положення про безготівкові розрахунки, Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті України. Користувачі платіжних послуг, затверджений постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 163. Інструкція про порядок відкриття та закриття постачальниками платіжних послуг рахунків користувачів для обслуговування рахунків, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 162 [14,15,26].

Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначає «платіжну систему як платіжну організацію, учасників платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при переказі коштів» [9, ст. 1, абз. 1.29].

Суб'єктами платіжної системи є:

1) платіжна організація - юридична особа, яка визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує інші функції щодо забезпечення функціонування платіжної системи та несе відповідальність згідно із Законом "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" та договором [9, ст.1, п.1.28].

2) учасники або учасники платіжної системи - юридичні особи, які на підставі договору з платіжною організацією платіжної системи надають послуги користувачам платіжної системи з переказу коштів через цю систему

та відповідно до законодавства України, мають право надавати такі послуги [9, ст. 1, п. 1.43].

Суб'єкти платіжної системи наведені на рис. 1.1.

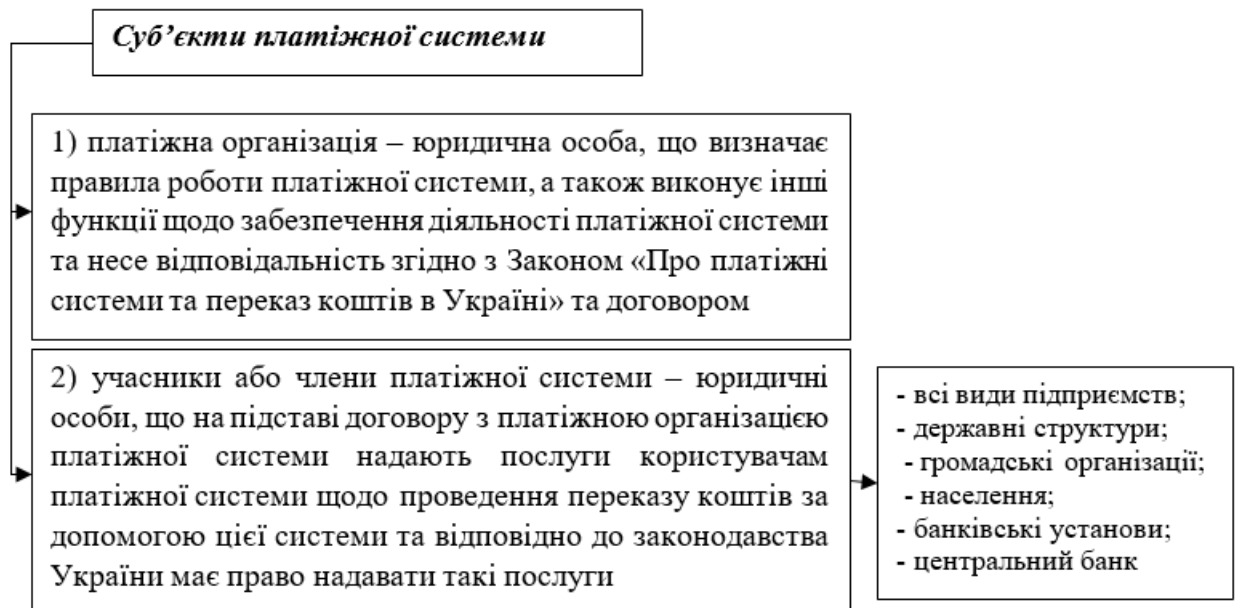

Рис. 1.1. Суб'єкти платіжної системи

Джерело [9]

Встановлення законодавчих правил і норм поведінки для всіх учасників платіжної системи ставить їх у рівноправне становище та захищає інтереси кожного з них. Тому створення високоефективної, ефективною та надійної платіжної системи є одним із ключових економічних завдань держави.

Основними завданнями, які стоять перед платіжною системою, є [23]:

- забезпечення безперервності, безпеки та ефективності національної платіжної системи;
- забезпечення надійності та довговічності для запобігання збоїв або повного виходу з ладу платіжної системи;
- необхідність досягнення та підтримки такої ефективності платіжної системи, яка забезпечить швидке, економне та точне проходження транзакцій.

Постійними користувачами платіжних послуг є центральний банк, банківські установи та небанківські користувачі платіжних послуг (домогосподарства, підприємства, державні установи та спеціалізовані посередники).

Але оскільки в країнах із сучасною економічною структурою найбільша частина обсягу розрахунків припадає на безготівкові розрахунки, банківські установи відіграють основну роль у розрахунках за численними господарськими операціями.

У процесі здійснення платежу банківські установи діють як (табл. 1.3) [9]. Додаток Б:

- банк-платник;
- банк-отримувач;
- банк-емітент;
- банк-еквайєр.

Центральний банк у діяльності платіжної системи виконує п'ять функцій (рис. 1.2) [8]:

Рис. 1.2. Функції центрального банку в платіжних системах

Джерело [8]

Закон України «Про платіжні послуги» охоплює такі статті [8]:

Послуги фінансових платежів включають такі послуги:

- 1) послуги із зарахування готівки на рахунки користувачів, а також усі послуги з відкриття, обслуговування та закриття рахунків (крім електронних гаманців);
- 2) послуги зі зняття готівки з рахунків користувачів, а також усі послуги з відкриття, обслуговування та закриття рахунків (крім електронних гаманців);
- 3) послуги з проведення платіжних операцій з власними коштами користувача з/на рахунок користувача (крім платіжних операцій з електронними грошима), у тому числі:
 - а) виконання кредитного переказу;
 - б) здійснення дебетового переказу;
 - в) здійснення іншої платіжної операції, у тому числі з використанням платіжних інструментів;
- 4) послуги з виконання платіжних операцій з/на рахунок користувача (крім платіжних операцій з електронними грошима), якщо кошти для виконання платіжної операції надаються користувачеві постачальником платіжних послуг на умовах позики. , в тому числі
 - а) здійснення кредитного переказу;
 - б) виконання дебетового переказу
 - в) здійснення іншої платіжної операції, у тому числі з використанням платіжних інструментів;
- 5) послуги з емісії платіжних засобів та/або еквайрингу платіжних засобів;
- 6) послуги з переказу грошей без відкриття рахунку;
- 7) послуги з емісії електронних грошей та здійснення ними платіжних операцій, у тому числі відкриття та обслуговування електронних гаманців.

2. Нефінансові платіжні послуги включають:

- 1) послуги з ініціювання платіжної операції;
- 2) послуги з надання облікової інформації.

Право надавати платіжні послуги надається:

- банки, філії іноземних банків (далі - банки);
- платіжні установи (включаючи малі платіжні установи);
- філії іноземних платіжних установ;
- установи електронних грошей;
- фінансові установи, уповноважені надавати платіжні послуги;
- оператори поштового зв'язку;
- постачальники нефінансових платіжних послуг;
- Національний банк України;
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Платіжні інструменти включають:

- 1) прямий дебет;
- 2) кредитний переказ;
- 3) електронний платіжний засіб.

Національний банк України має право визначати інші види платіжних засобів та порядок їх емісії.

Порядок придбання:

Придбання здійснюється набувачем на підставі договору, укладеного з набувачем, з дотриманням вимог законодавства. В еквайрингу однієї платіжної операції можуть брати участь один або декілька еквайрів. Предметом еквайрингу можуть бути платіжні операції з переказу коштів та/або зняття готівки за допомогою платіжного пристрою. Не вважається еквайрингом надання особою користувачам виключно супутніх технічних, технологічних та/або інформаційних послуг, у тому числі надання та обслуговування платіжних пристроїв для здійснення платіжних операцій [15,27].

Особливості емісії електронних платіжних засобів, еквайрингу та розрахунків з їх використанням [27]:

Випускати електронні платіжні засоби може лише емітент, уповноважений надавати таку послугу.

Емітент має право випускати електронні платіжні засоби для ініціювання платіжних операцій з рахунків платника, відкритих у цього емітента як у постачальника платіжних послуг з обслуговування рахунків у порядку, встановленому цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Емітент має право випускати електронні платіжні засоби для ініціювання платіжних операцій з рахунків платника, відкритих в іншого постачальника платіжних послуг для обслуговування рахунку в порядку, встановленому цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Електронні платіжні засоби для використання в платіжній системі випускаються емітентом, який уклав договір про участь у платіжній системі відповідно до правил цієї платіжної системи.

Порядок придбання [27]:

Еквайринг здійснюється набувачем на підставі договору, укладеного з набувачем, з урахуванням вимог законодавства. В еквайрингу для однієї платіжної операції можуть брати участь один або декілька еквайрів. Предметом еквайрингу можуть бути платіжні операції з переказу коштів та/або зняття готівки за допомогою платіжного пристрою. Не вважається еквайрингом надання особою користувачам виключно супутніх технічних, технологічних та/або інформаційних послуг, у тому числі надання та обслуговування платіжних пристроїв для здійснення платіжних операцій.

Емітентами електронних грошей в Україні можуть бути лише такі особи [33]:

- банки;
- установи електронних грошей;

- філії іноземних платіжних установ;
- оператори поштового зв'язку;
- Національний банк України;
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Для використання в Україні емітенти електронних грошей мають право випускати електронні гроші, номіновані виключно в гривні. Емісію електронних грошей, номінованих у гривні, здійснюють емітенти електронних грошей – резиденти.

Емітент електронних грошей має право випускати електронні гроші на суму, що не перевищує суму коштів, отриманих від користувача. Емітент електронних грошей бере на себе зобов'язання щодо їх повернення на вимогу користувача.

Користувачі мають право отримувати та використовувати електронні гроші в іноземній валюті, емітовані емітентами-нерезидентами за межами України. Платіжні операції з використанням електронних грошей, виражених в іноземній валюті, здійснюються відповідно до валютного законодавства.

Порядок використання електронних грошей, виражених в іноземній валюті, встановлюється Національним банком України.

Користувачі мають право здійснювати такі платіжні операції з електронними грошима [33]:

- купівля електронних грошей у емітента в обмін на кошти;
- надання електронних грошей емітенту для погашення в обмін на кошти;
- обмін електронних грошей одного емітента на електронні гроші іншого емітента;
- здійснення інших платіжних операцій з електронними грошима.

Користувачі – суб'єкти господарювання мають право здійснювати такі платіжні операції з електронними грошима [33]

- оплата товарів, робіт і послуг, придбаних такими користувачами для провадження господарської діяльності;

- сплата податків, зборів, інших обов'язкових платежів у порядку та на умовах, встановлених законодавством;
- сплата благодійних внесків та пожертв;
- прийняття електронних грошей як засобу оплати товарів (робіт, послуг), що продаються (виконуються, надаються) таким користувачем;
- повернення електронних грошей користувачам у разі повернення товарів, придбаних за електронні гроші, відповідно до законодавства про захист прав споживачів та/або в інших випадках, визначених законодавством;
- перекази між власними електронними гаманцями.

Користувачі, які є споживачами, мають право здійснювати такі платіжні операції електронними грошима [33]:

- оплата товарів, робіт і послуг, придбаних для власного споживання;
- переказ електронних грошей на користь інших користувачів-споживачів або між власними електронними гаманцями;
- сплата податків, зборів, інших обов'язкових платежів у порядку та на умовах, встановлених законодавством;
- сплата благодійних внесків та пожертв.

Висновки по розділу 1.

Платіжні системи є важливою частиною грошової системи країни. Вважається, що платіжні системи мають прямий вплив на стабільність національної валюти та стійкість грошового обігу.

Більшість вчених визначають платіжну систему з точки зору компонентів її інфраструктури та обов'язкової функції переказу грошей.

Комітет з платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків визначає платіжну систему так: «набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу грошей, сукупність яких забезпечує грошовий обіг.

Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" визначає платіжну систему як "платіжну організацію, учасників платіжної

системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час переказу коштів. Переказ коштів є обов'язковою функцією платіжної системи».

На нашу думку, платіжна система – це визначена законодавством сукупність елементів, які служать для безготівкового переказу грошей між суб'єктами господарювання.

Основними суб'єктами платіжної системи є: платіжна організація, учасники та учасники платіжної системи. Учасниками платіжної системи є всі види підприємств, державні установи, громадські організації, фізичні особи, банківські установи, центральний банк.

При здійсненні безготівкових розрахунків банки в Україні можуть використовувати такі платіжні інструменти: платіжні доручення, платіжні вимоги, векселі, чеки, акредитиви, банківські платіжні дебетові та кредитні картки. Національний банк України має право визначати інші види платіжних засобів та порядок їх емісії.

В Україні діє понад 80 внутрішніх і міжнародних платіжних систем, створених банками та небанківськими установами.

Національний банк України створив дві внутрішні платіжні системи: Систему електронних платежів та Національну платіжну систему «Український платіжний простір».

На основі зарубіжного досвіду НБУ здійснює нагляд за платіжними та розрахунковими системами для забезпечення їх безперервної та стабільної роботи.

В Україні загальні принципи функціонування платіжно-розрахункових систем регулюються низкою нормативно-правових актів, серед яких ключовими є: Закон України «Про платіжні послуги», Положення про безготівкові розрахунки та Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті. користувачами платіжних послуг.

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз стану платіжної інфраструктури в банківській системі України

Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, у травні-грудні 2022 року становила 5 599,2 млн, що на 1,4% більше, ніж за відповідний період 2021 року, а їх сума – 5 058,2 млрд грн, що на 40,5% більше, ніж у 2021 році. [38].

Більшість цих операцій здійснено у власній мережі українських банків-емітентів (52,7% від кількості та 71,9% від суми всіх операцій за платіжними картками). На мережу інших еквайрів-резидентів припадало 39,9% від кількості та 18,4% від суми операцій з платіжними картками.

У травні-грудні 2022 року обсяг операцій з платіжними картками, емітованими банками-резидентами за межами України, значно зріс і склав 7,4% від кількості та 9,7% від суми всіх карткових операцій (за аналогічний період 2021 року частка операції за кордоном становили 3,8% від кількості та 3,9% від суми). При цьому обсяг операцій з платіжними картками банків-нерезидентів в Україні був незначним і становив лише 0,7% від кількості та суми всіх таких операцій (за аналогічний період 2021 року частка таких операцій становила близько 2% від кількості та суми) [4].

Для аналізу взято кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток, дійсних за період травень - грудень 2022 року, у зв'язку із зупиненням подання статистичної звітності про операції з використанням платіжних карток за лютий - квітень 2022 року відповідно до Правил організації статистичної звітності, що подано до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року №. 140 в Україні та за її межами, за травень - грудень 2022 року, якщо порівнювати з аналогічним періодом 2021 року, зросла на 4,1% до 5 194,4 млн одиниць (92,8% від

загальної кількості), а сума - на 56,9% до 3 443,9 млрд грн (68,1% від загальної суми операцій за картками (рис. 2.1, 2.2) [38].

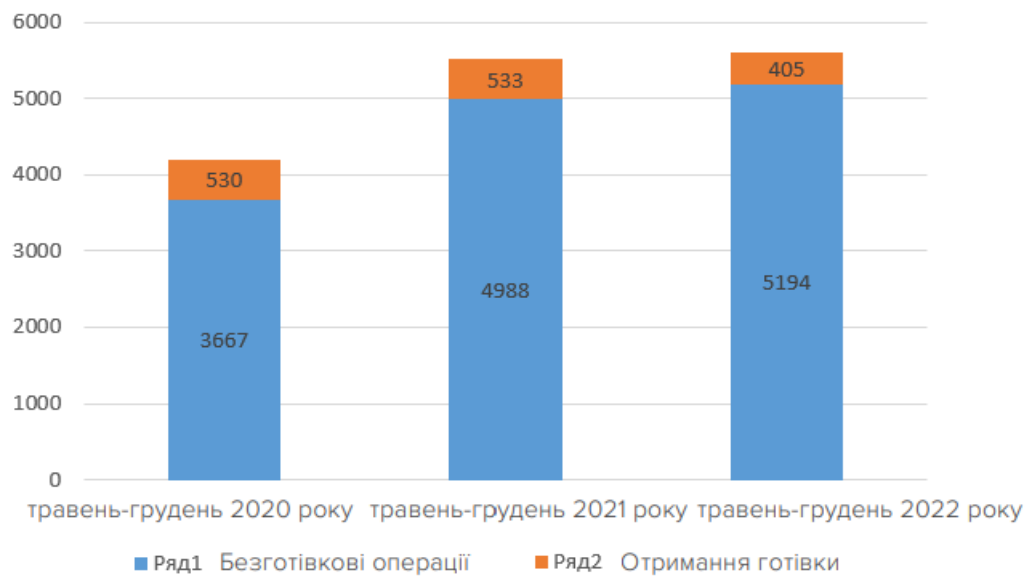

Рис. 2.1. Кількість операцій, здійснених з використанням платіжних карток, млн шт.

Джерело: побудовано автором за [38]

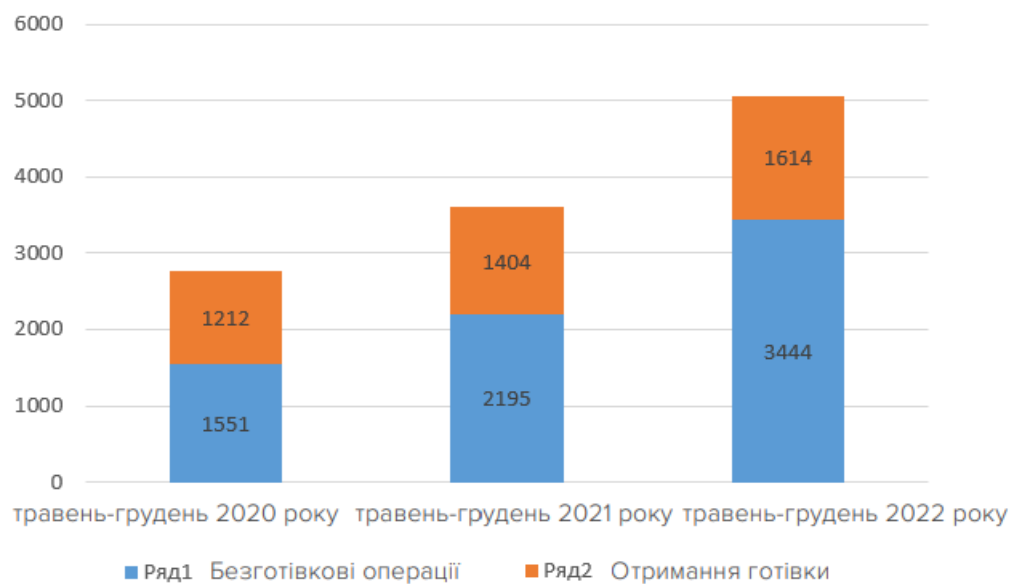

Рис. 2.2. Сума операцій, здійснених з використанням платіжних карток, млрд грн

Джерело: побудовано автором за [37]

Кількість операцій зняття готівки за платіжними картками у травні-грудні 2022 року порівняно з відповідним періодом 2021 року зменшилася на 24,1%. Водночас обсяг таких операцій зріс на 15,0%.

Більше половини кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток (52,6%) було здійснено в торговельній мережі, а їх сума склала 26,0% від усіх безготівкових операцій. При цьому близько 85,0% кількості та суми таких транзакцій було здійснено за технологією безконтактної оплати та технологією NFC. 53,3% від суми безготівкових операцій з використанням платіжних карток становили перекази з картки на картку – 14,4% [37].

Емісія платіжних карток та їх види. Станом на 1 січня 2023 року кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, становила 109,8 млн, що на 23,2% більше, ніж на 1 січня 2022 року. Кількість платіжних карток, за якими здійснювалися видаткові операції, у грудні 2022 року становила 46,3 шт. млн (42,2% емітованих карток).

У 2022 році зросла кількість безконтактних платіжних карток, за допомогою яких здійснюються операції. У грудні 2022 року порівняно з груднем 2021 року їх кількість зросла на 30,7% – з 20,0 млн до 26,1 млн карток. Загалом більше половини (56,5%) платіжних карток, які використовувалися у грудні 2022 року для здійснення видаткових операцій, були безконтактними [38].

Станом на 01 січня 2023 року найбільше платіжних карток емітовано міжнародною платіжною системою MasterCard (59,2 млн або 53,9%). Другою та третьою за кількістю емітованих платіжних систем є міжнародна платіжна система VISA (50,0 млн карток або 45,6%) та Національна платіжна система «Український платіжний простір» (0,5 млн карток або 0,5%). У 2022 році частка інших карткових систем, що працюють в Україні, становила 0,04% (рис. 2.3.). Додаток В.

Статистика використання платіжних карток українських банків у другому кварталі 2023 року показує, що безготівкові розрахунки українцями залишаються на високому рівні.

Так, кількість операцій (безготівкових та зняття готівки) з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками в Україні та за кордоном, у II кварталі 2023 року становила 1 842,9 млн, а їх вартість – 1 334,9 млрд грн.

З них 1 710,6 млн операцій на загальну суму 829,5 млрд грн були безготівковими. Це означає, що українці продовжують надавати перевагу безготівковим операціям за допомогою платіжних карток. У II кварталі 2023 року частка безготівкових операцій у загальній сумі операцій з платіжними картками становила 62,1%, а за кількістю операцій – 92,8% (у I кварталі 2023 року – 69,4% та 94% відповідно). Аналіз розподілу безготівкових операцій за видами показує, що у II кварталі поточного року найбільше за сумою та кількістю операцій за картками було здійснено в торговельній мережі (46,4% та 72,6% відповідно). Здійснено 1 242,5 млн угод на суму 385,2 млрд грн. У II кварталі 2023 року перекази з картки на картку становили третину за сумою (32,1%) і майже десяту частину (8,5%). Оплата товарів і послуг в Інтернеті становила 14,9% за сумою та 14,6% за кількістю [37].

У звітному періоді середня сума однієї операції становила

- у роздрібній мережі - 310 грн (у I кварталі цього року - 344 грн),
- для переказів з картки на картку - 1829 грн (2133 грн),
- 495 грн (460 грн) для розрахунків за товари та послуги в мережі Інтернет.

Платіжна інфраструктура. Кількість платіжних терміналів у торговельно-сервісній мережі порівняно з 2021 роком зменшилася на 15,8% до 359,2 тис. одиниць (з них 348,1 тис. одиниць (96,9%) – безконтактні термінали), а кількість банківських пристроїв (банкоматів, ПТК, платіжних терміналів) зменшився на 15,5% до 37,6 тис. одиниць (рис. 2.4). Додаток Д.

З початку 2023 року зросла платіжна інфраструктура та кількість карток.

Кількість активних пос-терміналів у торгово-сервісних мережах у червні порівняно з січнем зросла на 8,3% (до 388,1 тис. шт.), а кількість точок продажу та обслуговування, які приймають платіжні картки, зросла на 12,2% (до 355,9 тис. шт.). [5].

Загалом за травень-грудень 2022 року за допомогою систем грошових переказів, створених як резидентами, так і нерезидентами, перераховано таку суму (рис. 2.5):

- по Україні - 292,6 млрд грн (8500,4 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну - 2148,6 млн дол. 2148,6 млн доларів США в еквіваленті;

Рис. 2.5. Сума переказів, здійснених через системи переказу коштів
Джерело: [4]

Відповідно до постанови Правління Національного банку України №18 «Про роботу банківської системи в період воєнного стану» від 24 лютого 2022 року уповноваженим установам забороняється надсилати перекази з України через системи грошових переказів [26].

Внутрішньодержавні перекази У період з травня по грудень 2022 року послуги з переказу коштів в межах України надавали сім систем, створених банками, 17 систем, створених небанківськими установами, чотири системи внутрішньобанківських переказів та дві системи переказів, створених нерезидентами (частка з них системи становить менше 0,01% від усіх переказів по Україні).

Переважна більшість переказів в межах України здійснювалася за допомогою систем грошових переказів, створених небанківськими установами (рис. 2.6). Додаток Д

Лідером за обсягом переказів всередині України у травні-грудні 2022 року стала система грошових переказів NovaPay (45,0% усіх внутрішніх переказів).

Система Western Union займає перше місце за обсягом переказів в Україну в травні-грудні 2022 року (49,5% транскордонних переказів в Україну здійснено через системи грошових переказів) рис. 2.7. Додаток Д.

У травні – грудні 2022 року значні обсяги переказів в Україну надходили з Італії (23%), Ізраїлю (18%) та США (16%) [39].

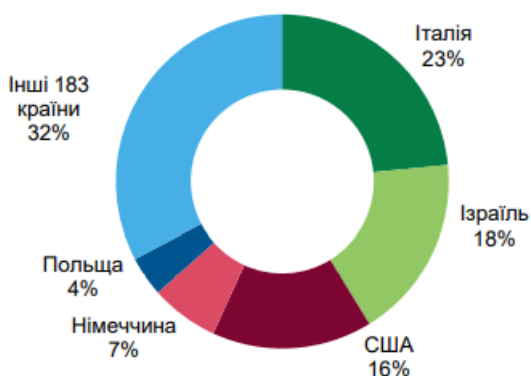

Рис. 2.8. Розподіл транскордонних переказів, здійснених в Україну через системи переказу коштів (у розрізі країн за сумою)

Джерело [39]

Система електронних платежів Національного банку України

На кінець 2022 року СЕП забезпечувала понад 98% міжбанківських розрахунків у національній валюті в межах України. У 2022 році через систему здійснено 362,7 млн платежів на суму 133,461 млрд грн (табл. 2.1). Додаток Д.

Різке падіння економічної активності в перші місяці війни вплинуло на кількість транзакцій в системі, яка минулого року скоротилася на 18,7% порівняно з 2021 роком (рис. 2.9) [38].

Рис. 2.9. Обсяги платежів, здійснених через СЕП за період 2018-2022 рр.

Джерело: [38]

При цьому, незважаючи на зменшення кількості платежів у березні та квітні 2022 року порівняно з початком року, з травня спостерігається тенденція до зростання кількості платежів, оброблених системою (рис. 2.10).

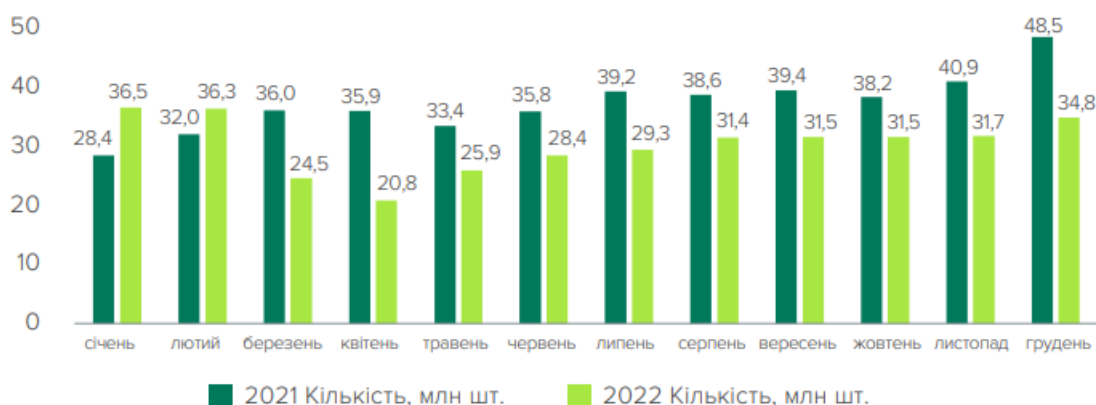

Рис. 2.10. Кількість платежів, здійснених через СЕП за період 2021-2022 рр

Джерело: [38]

У середньому за 2022 рік СЕП обробляла близько 1,4 млн платежів на 515 млрд грн на день. Минулого року українські банки та їхні відділення відправили в систему переважну більшість платежів – 96% від загальної кількості.

Національна платіжна система "Український платіжний простір"

Члени НПС "ПРОСТІР". У 2022 році ТОВ NovaPay приєдналося до НПС «ПРОСТІР» як еквайр, при цьому три банки (АТ «МІЖНАРОДНИЙ

РЕЗЕРВНИЙ БАНК», АТ «МЕГАБАНК» та АТ «БАНК СІЧ») припинили участь у системі. На кінець 2022 року НПС «ПРОСТІР» нараховувала 54 особи. 28 Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». 29 Пункт 5.1.4 Стратегічної цілі 1 Стратегічного напрямку V Дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Станом на кінець 2022 року випуском та/або еквайрингом займалися 38 учасників в НПС «ПРОСТІР» [37].

Платіжна інфраструктура НПС «ПРОСТІР». У 2022 році частка карток системи, прийнятих в платіжних терміналах українських торговців, зросла до 100% (понад 358 тис. терміналів). Це стало можливим завдяки:

- підключенню мережі платіжних терміналів АТ «Укрсиббанк»;
- впровадженню технічної можливості, яка дозволила використовувати смартфон/планшет на базі Android з NFC як платіжний термінал для карток ПРОСТІР, де Райффайзен Банк та «ПриватБанк» є еквайрами.
- встановленню пристрої (валідатори) для оплати проїзду в громадському транспорті в Києві.

У 2022 році з'явилася можливість здійснювати Р2Р-перекази за допомогою карток НПС ПРОСТІР на ресурсах АТ КБ ««ПриватБанк»», АТ «ТАСКОМБАНК», АКБ «Південний» та АТ «А-Банк».

Станом на кінець 2022 року завдяки підключенню мережі АТ «Укрсиббанк» та АТ «Полтава банк» кількість банкоматів, які приймають картки ПРОСТІР, склала близько 15 тис. (94% від загальної кількості банкоматів в Україні, що на 6 в.п. пунктів більше, ніж у 2021 році) [37].

У 2022 році активізувався тренд використання карток НПС «ПРОСТІР» для безготівкових операцій. Частка безготівкових операцій у загальному обсязі операцій за картками НПС «ПРОСТІР» у 2022 році зросла з 30% до 64% за обсягом та з 57% до 76% за кількістю (рис. 2.11, 2.12) [37].

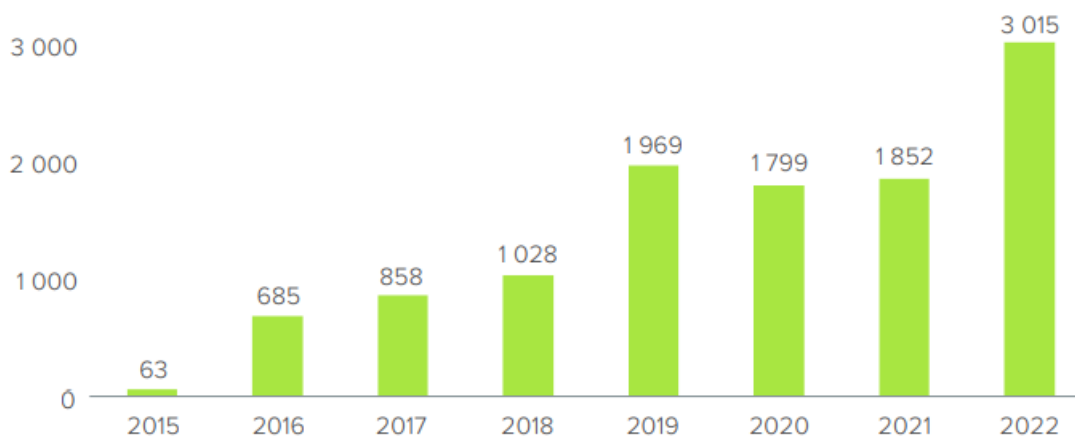

Рис. 2.11. Обсяг міжбанківських операцій за період 2015-2022 рр., млн грн

Джерело: [37]

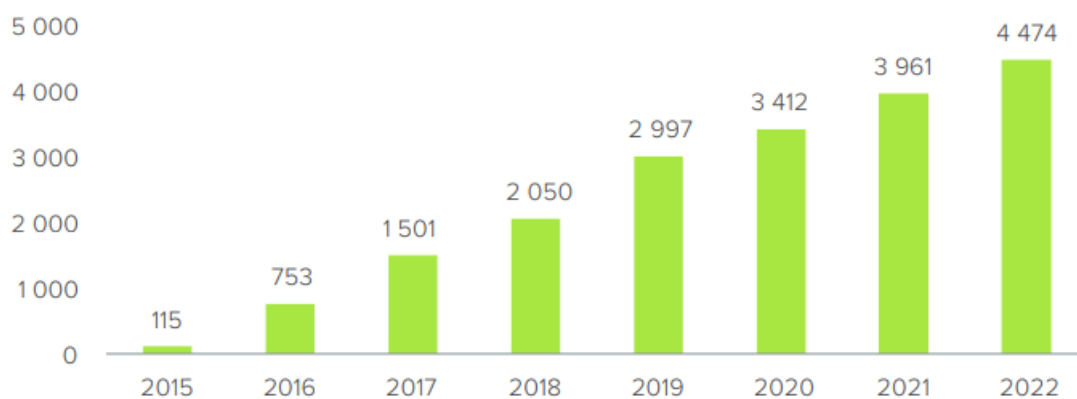

Рис. 2.12. Кількість міжбанківських операцій за період 2015-2022 рр., тис. шт.

Джерело: [11]

У 2022 році загальний обсяг видаткових операцій з електронними грошима, емітованими банками-учасниками системи, становив 354 млн грн. Це на 2 млрд грн менше, ніж торік. Таке зниження обсягів операцій з електронними грошима відбулося через те, що на період воєнного стану емітенти електронних грошей призупинили випуск електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима та розповсюдження електронних грошей. Відповідно, з 24 лютого 2022 року користувачі електронних гаманців НПС «ПРОСТІР» мали змогу здійснювати видаткові операції лише в межах залишків, облікованих на цю дату.

У 2022 році кількість міжбанківських транзакцій, оброблених Центральним маршрутизатором НПС «ПРОСТІР», склала 4 474 тис., що на

13% більше, ніж у 2021 році. При цьому обсяг міжбанківських операцій зріс на 63% у річному обчисленні до 3,015 млн грн. Збільшенню обсягів та кількості транзакцій сприяло, зокрема, розширення мережі прийому карток НПС «ПРОСТІР» та більш часте їх використання для щоденних платежів [37].

2.2. Аналітична оцінка платіжних систем в АТ КБ «ПриватБанк»

Результати моніторингу платіжних систем у 2022 році свідчать про наступне. СЕП залишається єдиною системно важливою платіжною системою в Україні. Системне значення СЕП зумовлено тим, що він забезпечує [11]:

- 98% міжбанківських платежів по країні;
 - операції з державними цінними паперами на відкритому ринку;
 - розрахунки за зобов'язаннями учасників, що виникли в інших платіжних системах. Важливими платіжними системами в Україні визнано MasterCard, Visa, NovaPay, Financial World, Postal Transfer (табл. 2.2) [11].
- Додаток З.

Важливими учасниками платіжних систем за підсумками 2022 року визнано АТ КБ ««ПриватБанк»», ТОВ «Контрактовий дім» та ТОВ «Універсальні платіжні рішення» (табл. 2.3). Додаток К.

Частка платежів 20 найбільших учасників СЕП (з 69 учасників на 1 січня 2023 року) склала 92,7% за кількістю та 93,3% за сумою всіх платежів у СЕП. У 2022 році на п'ятірку найбільших учасників СЕП припадало 66,5% від кількості та 63,5% від суми всіх платежів у СЕП (рис. 2.13) [11].

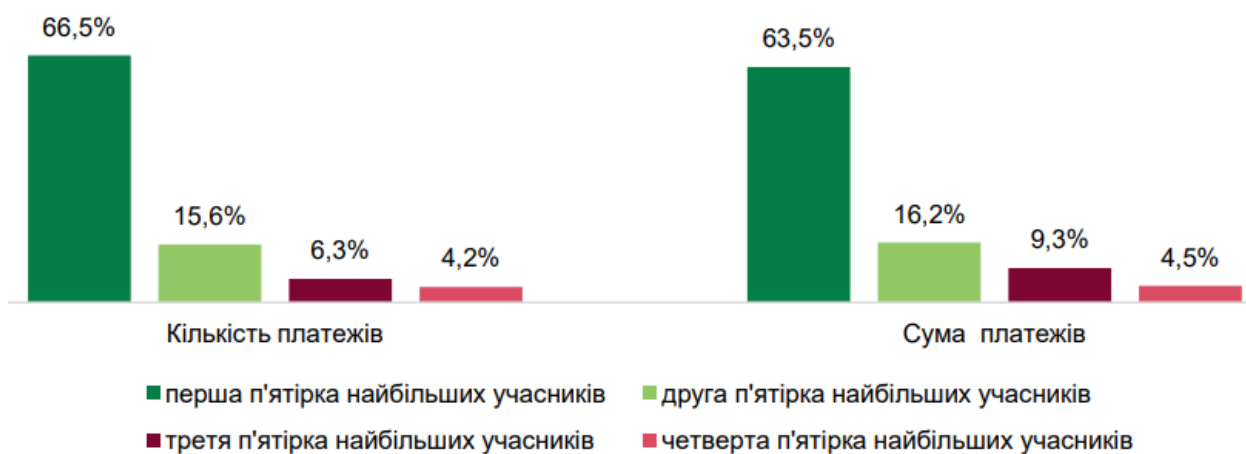

Рис. 2.13. Розподіл операцій між п'ятірками найбільших учасників СЕП у 2022 році, %

Джерело: [11]

П'ятірка найбільших учасників СЕП (за розміром виплат) у 2022 році склалася таким чином: (рис. 2.14)

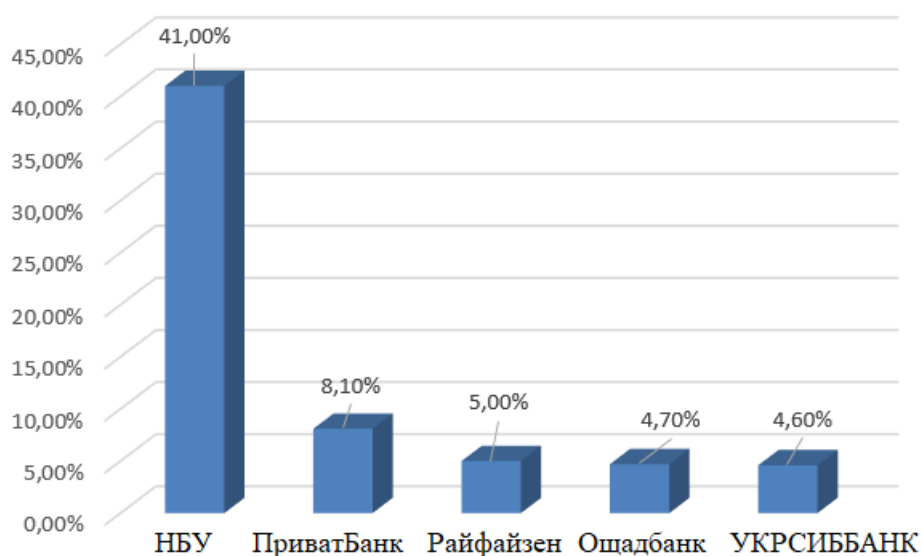

Рис. 2.14. Учасники СЕП за сумою платежів у 2022 році

Джерело: побудовано автором

- Національний банк України (41,0% від загального обсягу платежів);
- АТ КБ ««ПриватБанк»» (8,1% від суми платежу);
- АТ «Райффайзен Банк» (5,0% від суми платежу);
- АТ «Ощадбанк» (4,7% від суми платежів);
- АТ «УКРСИББАНК» (4,6% від загальної суми платежів).

Загальна частка операцій, здійснених системно важливими банками, у СЕП у 2022 році становила 83,6% від кількості та 39,7% від суми платежів (рис. 2.15). [11]. Додаток К.

Найбільше платіжних карток (59,2 млн, або 53,9%) емітовано міжнародною платіжною системою MasterCard. Друге та третє місця за кількістю емітованих платіжних карток посідають міжнародна платіжна система Visa (50,0 млн карток або 45,6%) та НПС «ПРОСТІР» (0,5 млн карток або 0,5%). Частка платіжних карток, емітованих в інших платіжних системах, становить 0,04% [11].

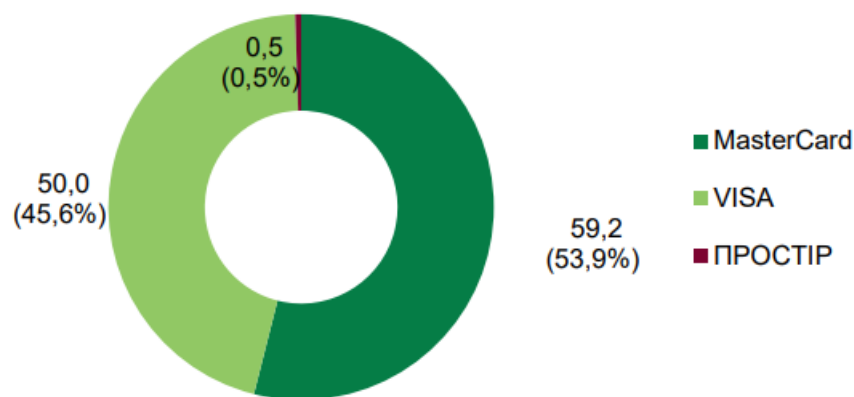

Рис. 2.16. Розподіл емітованих платіжних карток за картковими платіжними системами, млн. шт.

Джерело: [11]

Лідерами за кількістю емітованих платіжних карток є АТ КБ «ПриватБанк» (43,8% усіх випущених карток), АТ «Ощадбанк» (15,4%), АТ «Універсал Банк» (13,2%) рис. 2.17.

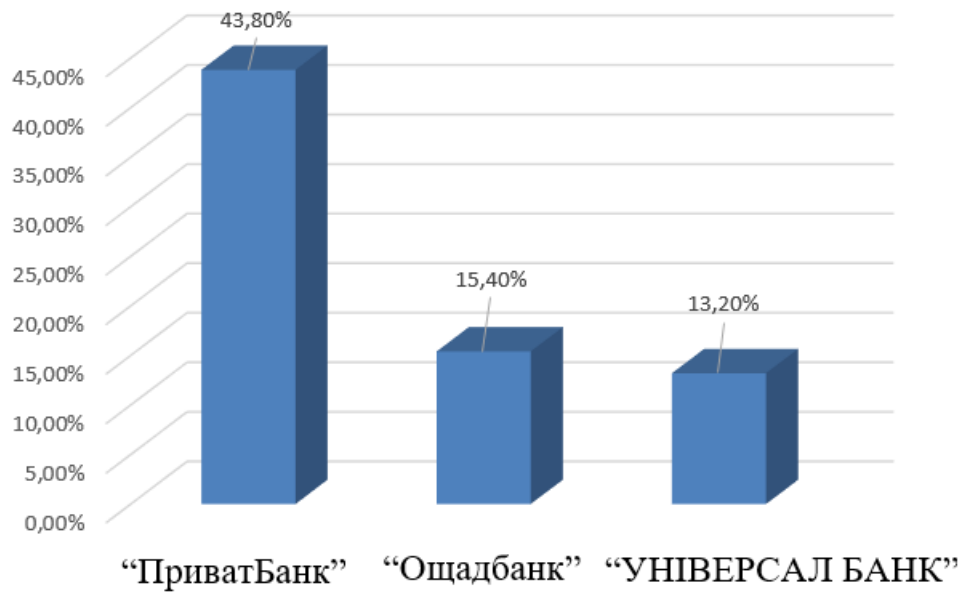

Рис. 2.17. Лідери за кількістю емітованих платіжних карток в банківській системі, 2022 р.

Джерело: побудовано автором

Через війну та тимчасову окупацію окремих територій кількість платіжних пристроїв, які використовуються для обробки операцій з платіжними картками, зменшилася. Так, кількість платіжних терміналів у торгівельно-сервісній мережі порівняно з груднем 2021 року зменшилася на 15,8% до 359,2 тис. одиниць [з них 348,1 тис. одиниць (96,9%) — безконтактні термінали]. У травні-грудні 2022 року спостерігався поступовий збільшення кількості таких пристроїв, але довоєнного рівня ще не досягнуто.

Кількість банківських платіжних пристроїв (банкоматів, ПТК, банківських терміналів) також зменшилася на 15,5% і на 01.01.2023 р. становила 37,6 тис. шт. (рис. 2.18) [11].

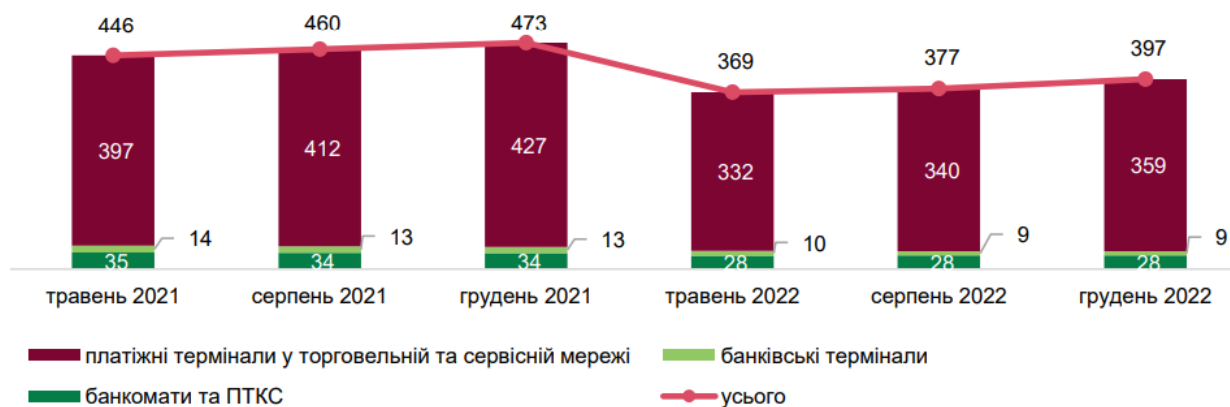

Рис. 2.18. Платіжні пристрої, тис. од.

Джерело: [11]

Найбільше платіжних терміналів належить «ПриватБанку» (60,4% усіх платіжних терміналів), Ощадбанку (19,6%) та Райффайзен Банку (7,6%), рис. 2.19.[7]

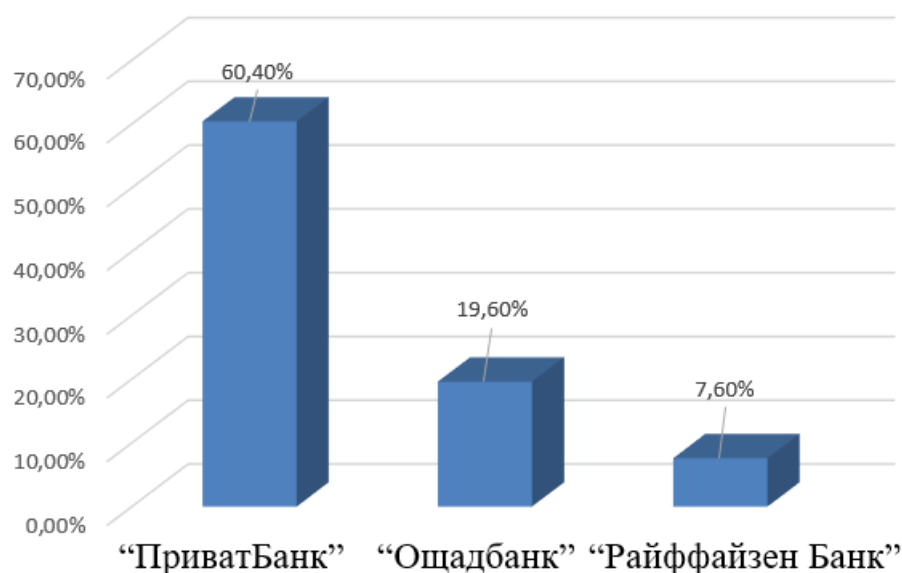

Рис. 2.19. Лідери за кількістю платіжних терміналів, 2022 р.

Джерело: побудовано автором

Станом на кінець 2022 року Національна платіжна система «ПРОСТІР» налічувала 54 учасники, з них 38 учасників були підключені до Центрального маршрутизатора НПС «ПРОСТІР» [22,24].

Станом на кінець 2022 року загальна кількість платіжних карток НПС «ПРОСТІР», емітованих банками-учасниками системи, становила 544 тис., з них 55% – активні платіжні картки або 298 тис. Емісію карток НПС «ПРОСТІР» здійснюють 18 банків, з них 6 розпочали в 2022 році (АТ КБ

««ПриватБанк»», АТ «А-Банк», АТ КБ «КОНКОРД», ПАТ КБ «АКОРДБАНК», АТ «БАНК 3/4», АТ «БАНК ПОРТАЛ») [13].

Одним із пріоритетних напрямків розвитку НПС «ПРОСТІР» є підвищення рівня захисту транзакцій в мережі Інтернет. У 2022 році запроваджено технологію захисту транзакцій в Інтернеті за допомогою карток НПС «ПРОСТІР» на основі протоколу EMV 3-D Secure 2.2 – «PROSTIR e-Secure». Ця технологія забезпечує перевірку власника картки, який здійснює транзакцію. Першим банком, який успішно впровадив цю технологію, став АТ КБ ««ПриватБанк»».

АТ КБ ««ПриватБанк»» є учасником наступних платіжних систем (табл. 2.4) [12]. Додаток Л.

- Mastercard (Mastercard International Incorporated);
- Visa (Visa International Service Association);
- American Express (American Express Limited);
- RIA (CONTINENTAL EXCHANGE SOLUTIONS, INC.);
- MoneyGram (MoneyGram Payment Systems, Inc.);
- Western Union (Western Union Financial Services, Inc./Western Union Network (France), SAS);
- UnionPay International (UnionPay International Co., Ltd);
- JCB Payment System (JCB International Co., Ltd.);
- Національна платіжна система «Український платіжний простір» (Національний банк України);
- Система електронних платежів (СЕП) (Національний банк України);
- Welsend (АБ «Укргазбанк» (welsend.com.ua));
- ІНТЕЛЕКСПРЕС (АТ Мікрофінансова організація «ІНТЕЛЕКСПРЕС»);
- Sige Money Transfer (SGS Corporation);
- MEEST (MEEST Corporation Inc.);
- PrivatMoney (АТ КБ ««ПриватБанк»»).

За даними НБУ, єдиною системно важливою платіжною системою в Україні сьогодні (як і в попередні роки) є система електронних платежів Національного банку України.

Статус соціально важливих платіжних систем в Україні надано п'яти платіжним системам, які найбільш активно використовує АТ КБ ««ПриватБанк»» [24].

MasterCard Worldwide або MasterCard Incorporated — міжнародна платіжна система, транснаціональна фінансова корпорація, яка об'єднує 22 тисячі фінансових установ у 210 країнах. Компанія була заснована в 1966 році в США. Обороти карток MasterCard у 2021 році склали понад \$15,3 млрд.

АТ КБ ««ПриватБанк»», який працює в роздрібному сегменті, випускає платіжні картки MasterCard. Так, у жовтні 2021 року з компанією співпрацювали 48 банків.

В Україні MasterCard проводить досить агресивну маркетингову політику: розроблено та впроваджено кілька програм лояльності клієнтів. Це MasterCard Rewards, яка дозволяє заробляти на платежах і розрахунках за кордоном, і MasterCard Більше, яка призначена для розрахунків в Україні.

VISA. VISA International Service Association — міжнародна платіжна система, до складу якої входять дві компанії: Visa Incorporated (США, Фостер-Сіті), яка володіє всіма правами на товарний знак і технології, і Visa Europe Services Incorporated (Великобританія, Лондон), якою керують європейські банки і працює за ліцензіями Visa Incorporated [25].

Оборот карток VISA у 2021 році склав понад 22 мільярди доларів. Картки VISA приймаються до оплати в торгових точках більш ніж у 200 країнах.

АТ КБ ««ПриватБанк»» випускає картки VISA паралельно з картками MasterCard. Так, у 2021 році з компанією співпрацювали 50 банків. В АТ КБ ««ПриватБанк»» клієнт може вибрати картку якої платіжної системи оформити.

Оверсайт платіжної інфраструктури в Україні здійснюється НБУ відповідно до статті 7 Закону про Національний банк, статті 82 Закону про платіжні послуги та нормативно-правових актів НБУ про оверсайт [8].

Нагляд спрямований на виявлення та запобігання ризиковій діяльності, яка загрожує інтересам користувачів інфраструктури фінансового ринку.

Об'єктами нагляду за платіжною інфраструктурою є [39]:

- оператори платіжних систем;
- учасники платіжних систем;
- технологічні оператори платіжних послуг;
- розрахункові банки;
- постачальники платіжних послуг (у частині використання ними платіжних інструментів, платіжних схем, електронних грошей та взаємодії з іншими учасниками платіжного ринку);
- емітенти електронних грошей (в частині випуску та використання електронних грошей).

Станом на 1 січня 2023 року в Україні зареєстровано 54 платіжні системи, серед яких:

- дві державні платіжні системи;
- 36 створених резидентами (15 – банками, 21 – небанківськими установами);
- 16 створених нерезидентами.

Крім того, станом на кінець 2022 року в Україні зареєстровано:

- 132 учасники платіжної системи (крім СЕП);
- 35 провайдерів технологічних платіжних послуг.

Платіжний ландшафт, частиною якого є АТ КБ «ПриватБанк», показаний на рис. 2.20.

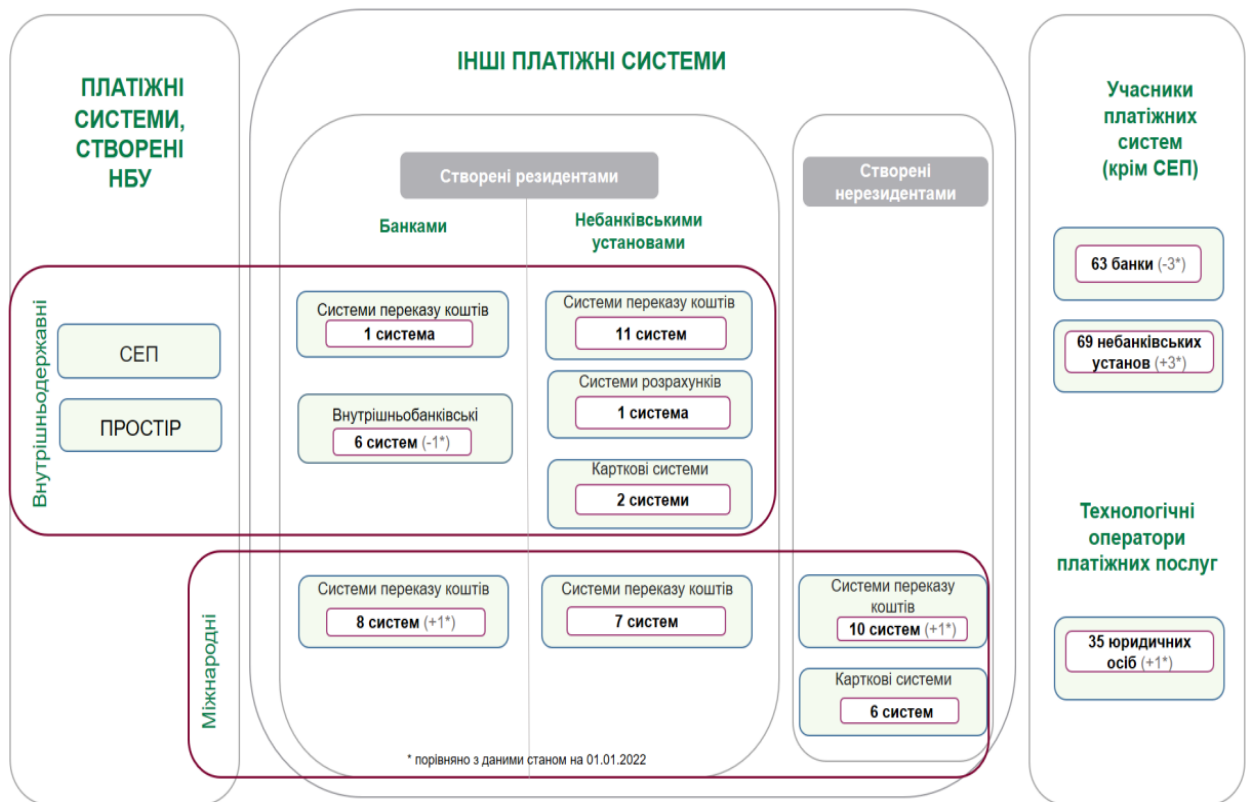

Рис. 2.20. Платіжний ландшафт станом на 01 січня 2023 року

Джерело: [39]

З метою підтримки українських громадян НБУ в перші дні війни організував взаємодію з міжнародними платіжними системами нерезидентів, щоб сприяти зниженню або скасування комісії за перекази в Україну цими системами. У перші дні війни більшість платіжних систем повністю скасували комісію за перекази в Україну. Багато з них навіть зараз пропонують своїм користувачам спеціальні умови для відправки переказів з основних країн-донорів.

За ініціатииви Європейської Комісії за участі Національного банку та Світового банку 27 вересня 2022 року в Брюсселі (Бельгія) було підписано Спільну заяву постачальників послуг грошових переказів в Україну. Підписантами спільної заяви є керівники провідних ІПС та їх учасників, що працюють в ЄС та Україні: Visa, MasterCard, Wise, Ria Money Transfer, Extrabanca, Small World, TransferGo, АТ КБ ««ПриватБанк»», АТ «Ощадбанк»,

АТ АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «Райффайзен Банк», АТ «ПУМБ». , АТ «А-Банк», ТОВ «НоваПей», ПАТ «Укрпошта», ПАТ «УФГ» [3].

Основною метою цієї заяви є подальше сприяння наданню послуг грошових переказів і поступове зниження комісії до цілі 3% (встановленої в Цілях сталого розвитку для транскордонних платежів).

Оскільки АТ КБ ««ПриватБанк»» є важливим учасником платіжного ринку України, Національний банк відповідно до частини другої статті 82 Закону «Про платіжні послуги» здійснює над ним контроль з урахуванням ризик-орієнтованого підходу [25].

Відповідно до частини четвертої статті 82 Закону про платіжні послуги НБУ має право визначати важливість об'єктів оверсайту за визначеними ним критеріями, а також встановлювати вимоги до таких об'єктів [8].

З огляду на це, за результатами моніторингу платіжної інфраструктури, у 2022 році НБУ розподілив платіжні системи, учасників платіжних систем та операторів платіжних технологій за такими категоріями важливості (табл. 2.5) [24]. Додаток М.

Метою цього підрозділу є встановлення підвищених вимог до суб'єктів нагляду, які займають значну частку платіжного ринку України. НБУ також використовує інформацію про розподіл для визначення об'єктів оцінки та планування виїзного моніторингу.

Підвищені вимоги до важливих об'єктів нагляду встановлені Положенням про нагляд № 187 і полягають в основному в забезпеченні:

- управління ризиками – операційними (в тому числі кіберризик), системними, кредитними, ліквідністю, правовими, розрахунковими тощо;
- організаційно-технічні заходи щодо забезпечення безперервності діяльності. Результати моніторингу платіжних систем у 2022 році свідчать про наступне. СЕП залишається єдиною системно важливою платіжною системою в Україні.

Важливими учасниками платіжних систем за підсумками 2022 року визнано АТ КБ ««ПриватБанк»», ТОВ «Контрактовий дім» та ТОВ «Універсальні платіжні рішення» [23].

2.3. Аналіз динаміки операцій з безготівковими операціями в АТ КБ «ПриватБанк»

Банк не припиняє розвивати свої інновації. У 2020 році Банк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS-термінали з технологією FacePay24, спільно з SM POS та UKey розпочав впровадження програмних касових апаратів для бізнесу (комплексне рішення в одному пристрої, яке поєднує в собі сучасний мобільний POS-термінал з функціями оплати, касовий апарат та систему обліку товарів), запровадив можливість оплати в чат-ботах популярного месенджера Viber за допомогою інтернет-еквайрингу LiqPay, першим в Україні випустив платіжні картки міжнародної системи UnionPay International, а в жовтні запустив перший онлайн послуга підписки та управління комунальними підприємствами в Україні. Також банк продовжує розвивати мережу банкоматів і терміналів, оновлюючи самі пристрої, їх програмне забезпечення, додаючи нові функції сервісу [1].

У 2022 році українці стали ще активніше оплачувати покупки безготівковим розрахунком. За рік через мережу торговельних терміналів «ПриватБанк»у українці оплатили покупок на 550 млрд грн, що на 11% більше, ніж у 2021 році (467 млрд грн) [2].

«Саме активна підтримка банком мережі безготівкових розрахунків і зниження комісій на підтримку клієнтів банку дозволили бізнесу витримати шок перших місяців війни і в травні повернутися до майже довоєнних оборотів.

Станом на початок 2023 року кількість активних торгових терміналів у мережі банку, які приймають оплату картками, становила майже 250 тисяч» [3].

У 2022 році найбільше грошей українці витрачали на їжу за допомогою карток – за підсумками року обсяг безготівкових розрахунків у супермаркетах і продуктових магазинах зріс на 20%, з 221 млрд грн до 265 млрд грн, а частка витрат на харчування в загальних витратах українців становить 48%.

За рік українці витратили на АЗС на 56% більше, безготівкові витрати на пальне зросли до 23 млрд грн. На 40% до 45 млрд грн зросли розрахунки за покупки в будівельних і господарських мережах, в аптеках - на 27% до 37 млрд грн.

Витрати на електроніку та побутову техніку за рік зросли на 16% до 35 млрд грн, тоді як на інші промислові товари українці у 2022 році витратили на 5% більше – до 112 млрд грн. Водночас у 2022 році українці майже не витратили грошей на ресторани та кафе – 33 млрд грн.[3].

Ключові результати за 2022 рік з початком повномасштабного вторгнення ми розширили благодійну діяльність, спрямувавши 81,8 млн грн власних коштів на допомогу ЗСУ та гуманітарну підтримку. Ми започаткували програму «Допомога лікарням та медичним закладам України», у рамках якої було зібрано 46,2 млн грн, закуплено та доставлено обладнання до 19 медичних закладів.

За підсумками року через канали банку на спецрахунок в НБУ для Збройних Сил України надійшло 2,7 млрд грн, на рахунки благодійного фонду «Повернись живим» — понад 1,1 млрд грн [2].

Чистий прибуток порівняно з 2021 роком знизився на 14% і склав 30,20 млрд грн. Це найвищий результат усього банківського сектору України, загальний прибуток якого у 2022 році склав 24,7 млрд грн. Ми ретельно керували ризиками та активно виконували нормативні вимоги. При розмірі регулятивного капіталу 54,5 млрд грн коефіцієнт достатності капіталу становив 23,8% (при нормативному значенні 10%). Висока довіра клієнтів та зростання обсягів коштів забезпечили високий рівень ліквідності. Коефіцієнт покриття ліквідністю LCR для всіх валют склав 311% (при нормативному значенні 100%).

Кількість активних клієнтів Приват24 з початку війни зросла на 11% до 13,1 млн, а кількість активних клієнтів Приват24 бізнес – на 29% до 462 тисяч. Обсяг безготівкових операцій у мережі POS-терміналів зріс на 17% порівняно з 2021 роком до 551 млрд грн на тлі зростання загального рівня cashless в країні як більш швидкого та безпечного способу оплати. Кількість активних POS-терміналів склала 223 тис., у тому числі 7,2 тис. із додатком для смартфона «Термінал», який допоміг суб'єктам малого бізнесу приймати платежі за відсутності електроенергії. Загалом чистий комісійний дохід порівняно з 2021 роком знизився на 12% до 20,4 млрд грн [2].

Лідер в Україні за кількістю емітованих платіжних карток: 25,8 млн активних карток на кінець 2022 року. Як найбільший банк-емітент, завдяки зручній та розгалуженій мережі обслуговування та потужній екосистемі Приват24, банк також є лідером у р2р-переказах, яка у 2022 році становила понад 2 трлн грн, а кількість транзакцій – 1 млрд.

За рік 4,5 мільйона українців здійснили понад 28 мільйонів міжнародних грошових переказів з-за кордону за допомогою послуг «ПриватБанк». За рік кількість міжнародних переказів, здійснених через «ПриватБанк», зросла на 16%, а загальна сума – на 7%. Під час війни міжнародні перекази в Україні ставали все більш цифровими.

У 2022 році майже 97% клієнтів «ПриватБанк» отримували перекази виключно на картку через Приват24 та інші віддалені канали, такі як банкомати, термінали самообслуговування та контакт-центр [2].

Понад 96% карткових переказів здійснюються в Приват24, причому майже 1,3 мільйона р2р-переказів здійснюються за допомогою сервісу передачі номера телефону, а не номера картки.

Завдяки унікальній технологічній платформі системи PrivatMoney, «ПриватБанк» є надійним партнером міжнародних організацій (зокрема: Управління ООН у справах біженців в Україні, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Товариства Червоного Хреста, People in Need та інших) у

виплаті благодійної допомоги, допомоги, забезпечення прозорості та швидкості виплати допомоги українцям у цей скрутний час.

Як основний банк для юридичних осіб Банк збільшив свою частку ринку (за оцінками ЦБ РФ) з 45% до 47%, у тому числі за рахунок розвитку комплексного обслуговування клієнтів через «тарифні пакети», а частка ринку еквайрингу зросла до 61,5 %.[2]

Висновки по розділу 2.

За даними Національного банку України, в Україні спостерігається позитивна динаміка зростання безготівкових розрахунків

Аналіз розвитку платіжної інфраструктури в банківській системі України показав, що кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, у травні-грудні 2022 року склала 5 599,2 млн, що на 1,4% більше, ніж за аналогічний період 2021 року, та їх сума становила 5058,2 млрд грн, що на 40,5% більше, ніж у 2021 році.

Загалом за травень-грудень 2022 року за допомогою систем грошових переказів, створених як резидентами, так і нерезидентами, перераховано:

- по Україні - 292,6 млрд грн (8500,4 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну - 2148,6 млн дол. 2148,6 млн доларів США в еквіваленті;

Система Western Union посідає перше місце за переказами в Україну в травні-грудні 2022 року (49,5% транскордонних переказів в Україну здійснено через системи грошових переказів).

У середньому за 2022 рік СЕП обробляла близько 1,4 млн платежів на 515 млрд грн на день.

У 2021 році українські банки та їхні відділення відправили в систему переважну більшість платежів – 96% від загальної кількості.

Важливими учасниками платіжних систем за підсумками 2022 року визнано АТ КБ ««ПриватБанк»», ЕПС та MasterCard. АТ КБ ««ПриватБанк»» є учасником 15 платіжних систем, у тому числі чотирьох українських.

Оскільки АТ КБ ««ПриватБанк»» є важливим учасником платіжного ринку України, відповідно до Закону «Про платіжні послуги» НБУ здійснює нагляд за ним на основі ризик-орієнтованого підходу.

Аналіз динаміки безготівкових операцій в АТ КБ ««ПриватБанк»» засвідчив, що Банк не припиняє розвивати інновації. У 2020 році Банк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS-термінали з технологією FacePay24, а також спільно з SM POS та UKey розпочав впровадження програмних касових апаратів для бізнесу. За рік українці оплатили через мережу POS-терміналів «ПриватБанк»у покупок на 550 млрд грн, що на 11% більше, ніж у 2021 році (467 млрд грн). Кількість активних клієнтів Приват24 з початку війни зросла на 11% до 13,1 млн, а кількість активних клієнтів Приват24 бізнес – на 29% до 462 тисяч. Обсяг безготівкових операцій у мережі POS-терміналів зріс на 17% порівняно з 2021 роком до 551 млрд грн на тлі зростання загального рівня cashless в країні як більш швидкого та безпечного способу оплати.

У 2022 році банк залишився операційно ефективним. Діяльність банку свідчить про його ефективність, стресостійкість, гнучкість і адаптивність. Такі виняткові результати відображають довіру клієнтів до банку. Важливо зазначити, що державний «ПриватБанк» є системно важливим банком, який є опорою фінансової системи України.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ КОМПЛЕКСНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БЕЗГОТІВКОВІЙ ПЛАТІЖНІЙ СИСТЕМІ

3.1. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування

Платіжна система – це комплекс програмних, апаратних і телекомунікаційних технологій, призначених для здійснення фінансових операцій з використанням безготівкових грошей [24].

Платіжна система як екосистема в цілому включає ряд учасників: платіжних провайдерів, банки, центральний координаційний орган (як правило, центральний банк країни), процесингові центри та провайдери технічної інфраструктури, які забезпечують обчислювальну та комунікаційну базу для платежів [23] .

Усі учасники системи взаємодіють один з одним за певними правилами та домовленостями, заснованими на чітко визначеній правовій базі. Таким чином, усі дії, які виконуються в платіжній системі, правила, які використовуються, і функціональність знаходяться в рамках законодавчого поля.

Для клієнта процес покупки в електронній комерції починається з взаємодії з постачальником платежів. Саме завдяки чіткій та злагодженій роботі платіжних провайдерів, банків, процесингових систем та інших учасників екосистеми користувач може здійснити оплату всього в кілька кліків, а час транзакції становить від кількох секунд до кількох днів (в особливих випадках). Частка шахрайських операцій, за даними НБУ, дуже мала порівняно із загальним обсягом безготівкових операцій – у 2020 році цей показник становив близько 0,005%.

Оскільки електронні платежі з кожним роком стають швидшими та безпечнішими, частка безготівкових операцій також зростає. Такі тенденції стимулюватимуть постійне зростання частки безготівкових розрахунків у різних сферах бізнесу.

Загалом, електронні платежі охоплюють цілу екосистему, яка, як було сказано вище, включає багато учасників. Однак у цій екосистемі є особливий учасник, який відповідає за координацію всіх інших ланок – платіжна система. Платіжна система не випускає картки, не видає кредити та не встановлює комісію за еквайринг [50].

Основним завданням платіжної системи є надання ефективних та надійних фінансових послуг.

Національний банк України постійно працює над забезпеченням та вдосконаленням електронного банкінгу. Процеси глобалізації та досягнення міжнародних банківських стандартів вимагають використання останніх технічних інновацій у платіжних послугах, які в більшості випадків не є чітко врегульованими українським законодавством.

У листопаді 2020 року НБУ представив новий законопроект про платіжні послуги, який встановлює модернізовані підходи до регулювання ринку платежів і грошових переказів в Україні. Ключовим аспектом законопроекту є клієнтоорієнтованість, у тому числі посилення захисту прав споживачів фінансових послуг в онлайн-просторі. Зміст документа ґрунтується на сучасних вимогах та враховує норми європейських регламентів, зокрема Другої директиви про платіжні послуги (PSD2) та Директиви про електронні гроші (EMD).

Нове регулювання платіжного ринку передбачає такі системні зміни на ринку платіжних послуг [44]:

- запровадження дев'яти платіжних сервісів та визначення кола їх надавачів, з яких сім фінансових та два нефінансових;
- встановлення вимог щодо авторизації постачальників платіжних послуг та запровадження, зокрема, можливості діяльності малих платіжних установ із спрощеними правилами їх використання. Постачальники платіжних послуг набувають статусу фінансових установ одночасно з правом надання платіжних послуг;

- небанківським фінансовим установам здійснювати платіжні операції без обов'язкової участі в платіжних системах;
- надання ліцензій на емісію електронних грошей та емісію платіжних карток іншими постачальниками платіжних послуг, крім банків;
- визначення повноважень Національного банку щодо створення регуляторної платформи для тестування послуг, технологій та інструментів платіжного ринку на основі інноваційних технологій, функціонування яких передбачає тісну взаємодію регулятора зі стартапами та їх потребами;
- формування основи для запровадження «відкритого банкінгу» в платіжній інфраструктурі України;
- ведення рахунків, що відкриваються постачальниками платіжних послуг для здійснення платіжних операцій, у тому числі надання можливості небанківським постачальникам платіжних послуг відкривати такі рахунки;
- забезпечення умов для прозорості платіжних послуг шляхом розширення інформаційного поля для клієнтів;
- захист прав користувачів з метою мінімізації кібершахрайства, незаконних дій з платіжними інструментами та засобами доступу до банківських та/або платіжних рахунків тощо;
- підвищення вимог до безпеки платіжних операцій, використання розширеної автентифікації користувача постачальниками платіжних послуг у ризикованих випадках.

Використання технологій електронного банкінгу породжує велику кількість нових джерел банківських ризиків, нетипових для традиційної банківської діяльності. У такій ситуації банки та клієнти опиняються незахищеними від загроз, які можуть виникнути через впровадження недостатньо надійних електронних банківських технологій та банківських автоматизованих систем, які їх реалізують.

У зв'язку з цим прийнято виділяти три основні «системні» чинники, що зумовлюють появу нових джерел складових банківських ризиків при впровадженні систем електронного банкінгу:

- поява в банку нового типу клієнтів, які часто фактично самі виконують роль транзакційних офіцерів;
- залучення третіх осіб, зокрема провайдерів, для забезпечення формування та обслуговування систем електронного банкінгу;
- потенційна наявність банківських автоматизованих систем для несанкціонованого доступу та мережових атак [41].

Значний відсоток інтернет-шахрайства в банківській сфері становлять маніпуляції з платіжними картками та несанкціоноване перерахування коштів з рахунків клієнтів, що обслуговуються через системи дистанційного банківського обслуговування.

Для протидії та уникнення цих та інших ризиків в онлайн-банкінгу розробляються та впроваджуються заходи на міжнародному та національному рівнях. Наприклад, у 2017 році Європейський Союз прийняв Директиву Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з шахрайством та підробкою безготівкових платіжних інструментів та заміну Рамкового рішення Ради 2001/413/ЖНА, яка дозволяє виявляти та застосовувати правові санкції до шахраїв у будь-якій країні. У 2018 році Національний банк України розробив Рекомендації щодо зниження ризику шахрайських операцій щодо запобігання шахрайству з платіжними картками, щодо безпеки використання систем дистанційного банківського обслуговування та фінансового моніторингу [45].

Управління ризиками шахрайства є бухгалтерською та дорогою складовою для банківських установ. Згідно з опитуванням банків, 52% з них не відстежують собівартість. Це надає йому другорядного значення серед операцій, які виконує банк, і зменшує його значення для дирекції та комітетів з управління ризиками при прийнятті рішень щодо бюджетних ресурсів та інвестицій.

Крім того, 69% усіх операцій припадає на першу лінію захисту, якою керують співробітники бізнес-підрозділів/співробітники, що працюють безпосередньо з клієнтами; 31% усіх операцій припадає на другу лінію

захисту, засновану на принципі групової безпеки, яка контролює управління ризиками та контроль відповідності бізнес-одиниць [45].

На даний момент єдиної класифікації ризиків електронного банкінгу не існує, але зарубіжні та вітчизняні науковці відзначають, що до ризиків, профіль яких значно розширюється в умовах впровадження систем електронного банкінгу, слід віднести операційні, правові, стратегічні ризики, ризики репутації та ліквідності.

Стратегічний ризик – це ймовірність відхилень від запланованих показників у разі неадекватної оцінки доцільності впровадження тієї чи іншої системи електронного банкінгу.

Ризик репутації – ймовірні фінансові втрати в майбутньому, спричинені формуванням негативної громадської думки про банківську установу у випадку, якщо система електронного банкінгу не відповідає вимогам ринку, або інтерфейс системи є незручним, складним та незрозумілим для клієнта. .

Юридичний ризик – ймовірні фінансові втрати, спричинені порушенням банківською установою законів і нормативних актів, що регулюють банківську діяльність, через автоматизовані банківські системи [40].

Національний банк України, враховуючи зарубіжний досвід щодо стандартів оверсайту платіжних систем, розробив методичні рекомендації щодо управління ризиками в платіжних системах та їх застосування банківськими та небанківськими установами. Типізацію ризиків платіжної системи та їх характерні особливості наведено на рис. 3.1, 3.2.[24].

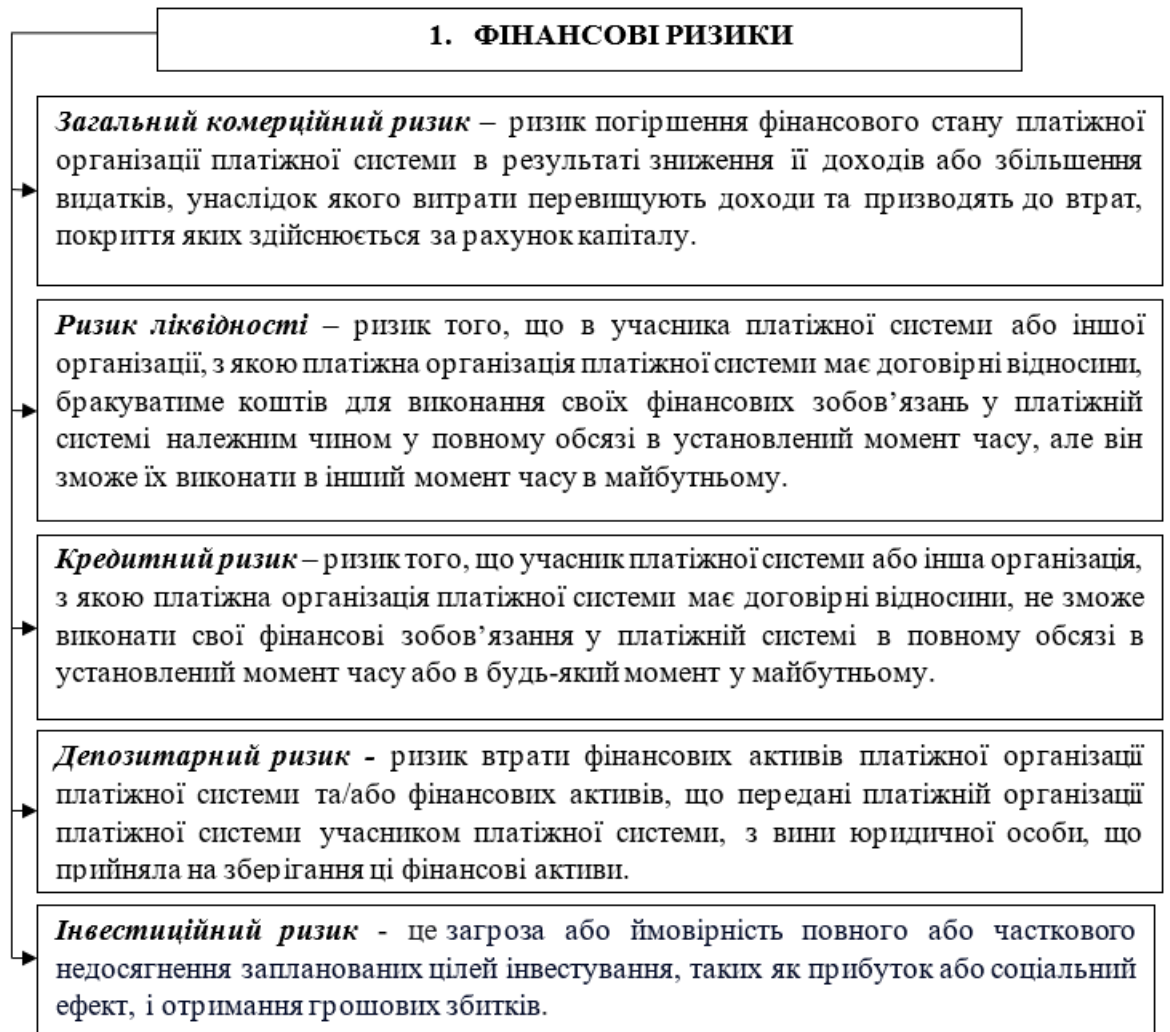

Рис. 3.1. Фінансові ризики платіжних систем та їх характерні ознаки

Джерело: складено автором за даними [38.45]

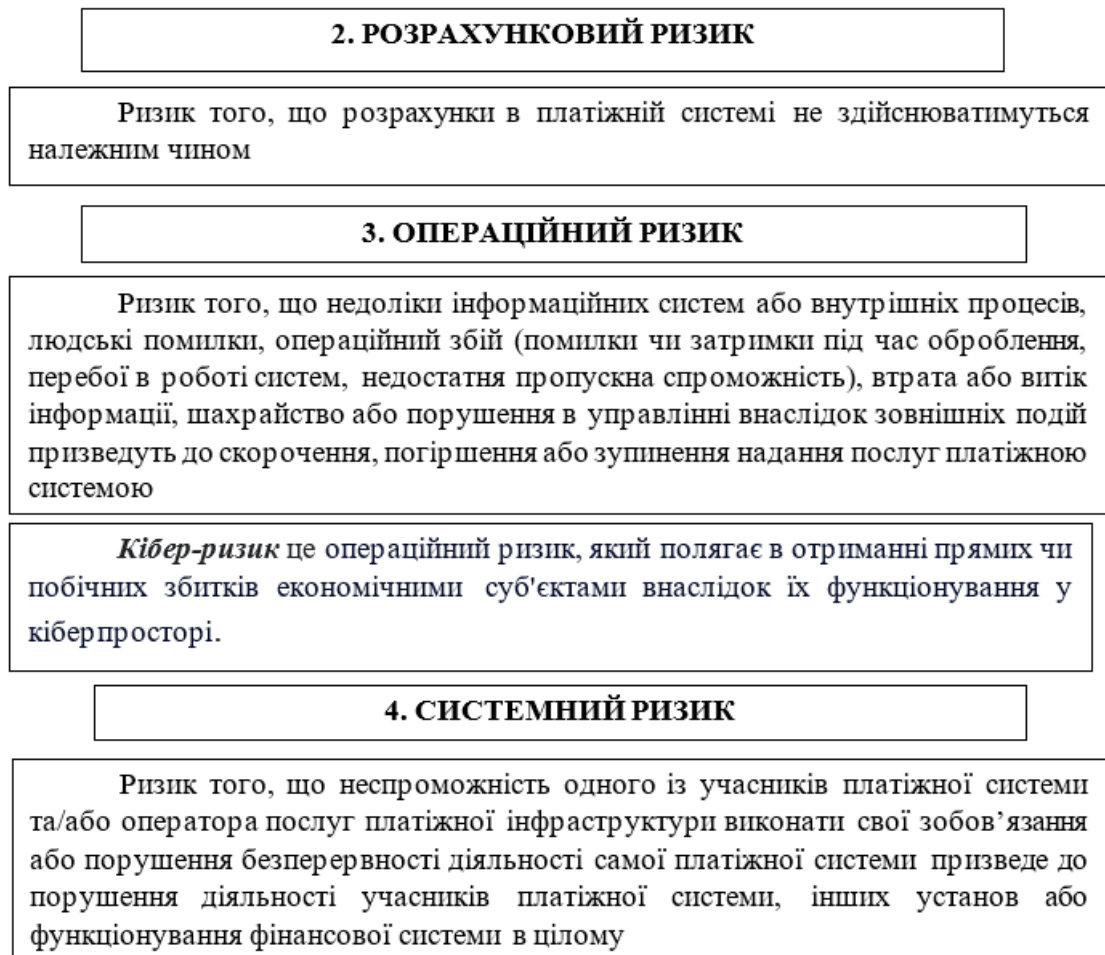

Рис. 3.2. Типізація ризиків платіжних систем та їх характерні ознаки
Джерело: складено автором за даними [38,45]

Дистанційні банківські послуги мають переслідувати головну мету – максимально спростити клієнтам банку управління та розпорядження своїми банківськими рахунками: від перегляду залишків на рахунках до здійснення платежів та переказів за кордон. Тенденцією в інтернет-банкінгу також є розширення можливостей отримання державних послуг без фізичного відвідування державного органу, лише за допомогою інтернет-порталу та свого банку.

Типи шахрайства з платіжними картками, мобільними телефонами та Інтернетом в основному здійснюються за допомогою методів шахрайства, які називаються «соціальна інженерія», оскільки основною метою цього методу є отримання конфіденційної інформації, зазначеної на платіжній картці. Ризик шахрайства з платіжними картками є найпоширенішим видом шахрайства в

Україні на сьогоднішній день, і в останні роки він зростає завдяки найпоширенішим формам шахрайства, таким як вішинг і фішинг.

Вішинг і фішинг – види шахрайства, спрямовані на отримання інформації про платіжну картку (номер картки, термін дії та CVV-код), яка дозволить власнику картки заволодіти фінансовими ресурсами [38]. 21 січня 2021 року набрала чинності постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про моніторинг дотримання банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки та електронних довірчих послуг» [37].

Цією постановою НБУ посилює контроль за виконанням банками заходів з кібербезпеки та інформаційної безпеки, що сприятиме вдосконаленню організації діяльності банків в умовах сучасних кіберзагроз. Для цього регулятор запроваджує новий вид контролю за банками у вигляді виїзних перевірок та невиїзного нагляду, які здійснюватимуть спеціалісти з кібербезпеки та інформаційної безпеки НБУ [37,38].

3.2. Розробка системи комплексного управління ризиками в платіжній системі

Система управління ризиками НБУ базується на комплексному управлінні ризиками як системному та безперервному процесі, який здійснюється Правлінням та працівниками НБУ, починається з розробки стратегії НБУ та охоплює всю його діяльність.

Цей процес спрямований на виявлення подій, які можуть негативно вплинути на діяльність НБУ та банківську систему України в цілому. Система управління ризиками НБУ – це набір дій, політик, методологій, процедур, положень і процедур управління ризиками, які допомагають НБУ управляти всіма типами ризиків на всіх організаційних рівнях.

Підрозділом управління ризиками, відповідальним за впровадження системи управління ризиками Національного банку України, забезпечення методичного, координаційного та організаційного забезпечення процесу

управління ризиками, є підрозділ управління ризиками, який підпорядковується та підзвітний Голові Національного банку України.

Платіжна організація повинна мати стійку систему управління ризиками в платіжній системі для комплексного управління юридичними, кредитними, ліквідними, операційними та іншими ризиками.

Управління ризиками в СЕП є складовою загальної системи управління ризиками НБУ.

Відповідно до Положення про систему управління ризиками профіль ризиків НБУ як платіжної організації СЕП формують фінансовий (пов'язаний з використанням фінансових інструментів) та нефінансовий (операційний ризик, комплаєнс-ризик, стратегічний ризик) ризики.

Водночас міжнародні стандарти нагляду, запроваджені Регламентом № 755, визначають наступні основні ризики для системно важливих платіжних систем (3.1., 3.2) [37]:

- правовий;
- кредитний, ліквідності, загальнокомерційний, депозитарний, інвестиційний, які утворюють групу фінансових ризиків;
- поселення;
- операційний, у тому числі кіберризик;
- системність.

Рис. 3.3. Система комплексного управління ризиками в платіжній системі

Джерело: розроблено автором

1. Цілі та завдання СЕП [10]:

- забезпечується високий рівень безпеки та надійності;
- підвищується оперативність платежів;
- платежі в СЕП доступні 24/7;

- забезпечується безперервність виплат;
- стандартизовано структуру обміну інформацією з учасниками СЕП та депозитаріями відповідно до ISO 20022;
- в СЕП використовується нова криптографічна система захисту інформації;
- створено передумови для прозорості взаємодії платіжних систем із системами дистанційного обслуговування клієнтів, платіжними посередниками тощо.

Відповідність діяльності СЕП поставленим цілям і завданням забезпечується:

- колегіальний контроль за визначенням та реалізацією стратегії розвитку СЕП;
- оприлюднення результатів роботи СЕП за звітний рік у річному звіті НБУ;
- контроль під час промислової експлуатації СЕП щодо її безперебійного функціонування протягом часу, визначеного відповідними нормативними документами;
- публікація нових форматів платіжних повідомлень та їх узгодження з учасниками ринку;
- розробка нової платформи СЕП-4 з оформленням відповідних документів (основні принципи СЕП-4, технічне завдання СЕП-4 тощо).

Відповідно до Положення про СУР ризик-профіль НБУ як Платіжної організації СЕП формується фінансовими (пов'язаними з використанням фінансових інструментів) та нефінансовими (операційний ризик, комплаєнс-ризик, стратегічний ризик) ризиками.

Водночас міжнародні стандарти нагляду, імplementовані Регламентом № 755, визначають такі основні ризики для системно важливих платіжних систем: правові; кредитний, ліквідності, загальнокомерційний, депозитарний, інвестиційний, які утворюють групу фінансових ризиків; поселення; операційний, у тому числі кіберризик; системні [10].

2. Управління кредитним ризиком у платіжній системі.

Застосовується до платіжних систем, які піддаються кредитному ризику від учасників платіжної системи або інших осіб, з якими платіжна організація має договірні відносини. Платіжна організація повинна кількісно оцінювати, контролювати та управляти кредитним ризиком, якому вона піддається з боку учасників платіжної системи або інших осіб, а також кредитним ризиком, що виникає внаслідок платежів, клірингу та розрахунків. Платіжна організація повинна підтримувати фінансові ресурси в достатньому обсязі для покриття кредитного ризику кожного учасника платіжної системи.

3. Управління ризиком ліквідності в платіжній системі. Платіжна організація повинна ефективно кількісно оцінювати, контролювати та управляти ризиком ліквідності. Платіжна організація повинна підтримувати достатню кількість ліквідних активів у всіх необхідних валютах, щоб забезпечити виконання зобов'язань принаймні протягом одного робочого дня за різних потенційних стресових сценаріїв, включаючи, але не обмежуючись, дефолтом прямих і непрямих учасників платіжної системи, що може призвести до найбільше сукупне платіжне зобов'язання за екстремальних, але ймовірних ринкових умов тощо.

4. Управління загальним комерційним ризиком у платіжній системі.

Застосовується до платіжних систем, схильних до загального комерційного ризику. Платіжна організація повинна визначати, контролювати та керувати загальним комерційним ризиком і підтримувати чисті ліквідні активи, фінансовані за рахунок власного капіталу (наприклад, звичайні акції, відкриті резерви, нерозподілений прибуток тощо), достатні для покриття потенційних загальних комерційних збитків, щоб забезпечити продовження критичні операції платіжної системи/надання послуг, відновлення та/або впорядкована ліквідація платіжної системи у випадку отримання організацією збитків.

5. Управління депозитарним та інвестиційним ризиком у платіжній системі. Застосовується до платіжних систем, платіжні організації яких інвестують та/або депонують свої фінансові активи та/або активи учасників

платіжної системи в інших юридичних осіб. Платіжна організація повинна забезпечувати безпеку власних активів і переданих їй активів членів і мінімізувати ризик їх втрати або несвоєчасного доступу до них. Платіжна організація повинна інвестувати у фінансові інструменти з мінімальними кредитним, ринковим ризиком і ризиком ліквідності.

6. Управління операційним ризиком у платіжній системі. Платіжна організація повинна визначити всі наявні внутрішні та зовнішні джерела операційного ризику та пом'якшити їхній вплив шляхом використання відповідних систем, політик, процедур та засобів контролю. Конструкція платіжної системи повинна забезпечувати високий ступінь безпеки, операційну надійність і відповідну пропускну здатність. Управління безперервністю бізнесу платіжної системи має бути спрямоване на своєчасне відновлення роботи та виконання платіжною організацією своїх зобов'язань, у тому числі у разі масштабної надзвичайної ситуації.

Операційний ризик мінімізується за рахунок:

- створення вбудованих у програмне забезпечення багаторівневих елементів керування;
- використання програмно-технічних засобів захисту інформації на всіх етапах транспортування платіжної та технологічної інформації через СЕП;
- те, що працівники ЦЕСЕП не можуть втручатися в обробку електронних банківських документів та їх зміст. Персонал виконує лише рутинні дії;
- багаторівнева система резервування та відновлення функціонування СЕП, яка організована на трьох рівнях залежно від ступеня та місця порушення функціонування СЕП;
- організаційні питання контролю за роботою з програмними комплексами СЕП;
- перевірки Платіжною організацією учасників СЕП;

- механізм обміну технологічними файлами та пакетами, що дозволяє однозначно ідентифікувати надходження будь-якого файлу чи пакета електронних банківських документів до СЕП адресатом;

- механізм інформування учасника СЕП про поточний стан його технічного рахунку;

- обмін технологічною інформацією між банком і КСЕК за результатами банківського дня, що дозволяє здійснювати їх програмну звірку як у КСЕК, так і в банку [10].

Для мінімізації операційного ризику, який може призвести до невиконання окремими учасниками СЕП міжбанківських розрахунків в Україні в цілому, НБУ встановлює вимоги щодо забезпечення безперебійної роботи інформаційних систем, значна частина яких включає вимоги до комплексної планувати забезпечення безперервної роботи банків та їх філій, а також організацію їх роботи в СЕП у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Управління операційним ризиком є частиною загальної системи управління ризиками НБУ, яка документується у вигляді нормативно-правових та розпорядчих актів. Одним із інструментів виявлення загроз, які можуть спричинити операційні ризики в діяльності НБУ, є щорічна оцінка підрозділами НБУ операційних ризиків та засобів контролю за всіма напрямками діяльності НБУ відповідно до вимог Положення НБУ про оцінку ОР та розроблення відповідних заходів щодо мінімізації операційних ризиків за результатами такої оцінки.

Управління операційними ризиками в платіжній системі має включати управління кіберризиками. Аналіз документів НБУ показує, що вони не містять положень щодо управління кіберризиками в СЕП. [10]

Управління кіберризиками в СЕП. Під забезпеченням кіберстійкості платіжної інфраструктури слід розуміти підходи до управління кіберризиками, розроблені та впроваджені об'єктом платіжної інфраструктури [37].

При розробці нормативного акту щодо кіберстійкості враховується об'єкт платіжної інфраструктури

- особливості управління персоналом на об'єкті платіжної інфраструктури, а також процесів і технологій, що використовуються в платіжній інфраструктурі;

- результати аналізу операцій/послуг об'єктів платіжної інфраструктури тощо за ступенем їх критичності для платіжної інфраструктури;

- кіберінциденти, які вже мали місце під час роботи платіжної інфраструктури; висновки, зроблені за результатами перевірок, аудитів та оцінок платіжної інфраструктури;

- інформація про існуючі та потенційні кіберзагрози, у тому числі ті, про які об'єкт платіжної інфраструктури дізнався від зацікавлених сторін та з відкритих джерел;

- стратегічні цілі функціонування та розвитку платіжної інфраструктури [18].

Об'єкт платіжної інфраструктури самостійно визначає цілі щодо забезпечення кіберстійкості платіжної інфраструктури, які повинні узгоджуватися із загальною політикою об'єкта платіжної інфраструктури щодо управління операційними ризиками в платіжній інфраструктурі, яка може включати, зокрема

- мінімізація впливу кіберзагроз, кіберінцидентів та кібератак на кіберстійкість платіжної інфраструктури та безперервність її роботи;

- забезпечення протидії та запобігання кіберзагрозам, кіберінцидентам, кібератакам на платіжну інфраструктуру;

- відновлення виконання/надання критично важливих операцій/послуг не пізніше двох годин після кіберінциденту чи кібератаки (або протягом іншого визначеного періоду);

- забезпечення скоординованих, заздалегідь обумовлених дій персоналу платіжної інфраструктури та суб'єктів її екосистеми у разі кіберінциденту та/або кібератаки [18].

Висновки по розділу 3.

Платіжна система в цілому включає низку учасників: провайдерів платежів, банки, центральний координаційний орган (зазвичай центральний банк країни), процесингові центри та провайдерів технічної інфраструктури, які забезпечують обчислювальну та комунікаційну базу для платежів.

Основним завданням платіжної системи є надання ефективних і надійних фінансових послуг.

На даний момент не існує єдиної класифікації ризиків, але зарубіжні та вітчизняні вчені відзначають, що до ризиків слід відносити операційний, юридичний, стратегічний, репутаційний ризик, ризик ліквідності.

Національний банк України, враховуючи зарубіжний досвід стандартів оверсайту платіжних систем, виділив такі види ризиків: фінансовий, розрахунковий, операційний та системний.

Інтегрована система управління ризиками в платіжній системі включає управління фінансовими ризиками (кредитним, ліквідності, комерційним, депозитарним та інвестиційним) та операційним ризиком в системі електронних платежів. Оскільки аналіз документів НБУ показує, що вони не містять положень щодо управління кіберризиками в СЕП, ми додали цей компонент до комплексної системи управління.

З метою ефективного управління ризиками в платіжній системі рекомендується:

В управлінні кредитним ризиком вимірюйте та контролюйте, а також підтримуйте фінансові ресурси в достатньому обсязі для покриття кредитного ризику.

В управлінні ризиком ліквідності, прогнозуванні, підтримці достатніх і ліквідних активів для забезпечення виконання зобов'язань.

Під час управління загальним комерційним ризиком підтримувати чисті ліквідні активи, що фінансуються за рахунок власного капіталу (наприклад, звичайні акції, відкриті резерви, нерозподілений прибуток тощо), у достатній

кількості для покриття потенційних загальних збитків від комерційної діяльності.

Управляючи депозитарним та інвестиційними ризиками, він повинен забезпечувати збереження власних активів і активів його учасників, переданих йому, і мінімізувати ризик їх втрати або несвоєчасного доступу до них. Платіжна організація повинна інвестувати у фінансові інструменти з мінімальним кредитним ризиком і ризиком ліквідності.

В управлінні операційним ризиком визначте всі наявні внутрішні та зовнішні джерела операційного ризику та пом'якшіть їхній вплив за допомогою відповідних систем, політик, процедур і засобів контролю.

Управління операційним ризиком у платіжній системі має включати управління кіберризиками.

При управлінні кіберризиками в СЕП рекомендується використовувати вказівки щодо управління кіберризиками та безперервності бізнесу, а також гарантувати, що засоби платіжної інфраструктури зберігають інформацію про клієнтів. Крім того, об'єкт платіжної інфраструктури повинен враховувати специфіку управління персоналом, організаційно-технічні заходи щодо забезпечення безперервності бізнесу, аудиту та оцінки платіжної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі проведено дослідження проблем і перспектив розвитку платіжних систем в Україні, що дозволило:

- висвітлити теоретичні основи організації платіжних систем в Україні;
- визначити сутність, функції та роль платіжних систем в економіці;
- розкрити нормативно-правову базу функціонування платіжних систем в Україні;
- охарактеризувати основні платіжні інструменти, що використовуються в платіжних системах.

Платіжні системи є важливою частиною грошової системи країни. Вважається, що платіжні системи мають прямий вплив на забезпечення стабільності національної валюти та сталості грошового обігу.

Більшість вчених визначають платіжну систему з точки зору компонентів її інфраструктури та обов'язкової функції переказу грошей.

Комітет із платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків визначає платіжну систему так: «набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує обіг грошей».

Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" визначає платіжну систему як "платіжну організацію, учасників платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час переказу коштів. Переказ коштів є обов'язковою функцією платіжної системи».

На нашу думку, платіжна система – це визначена законодавством сукупність елементів, які служать для безготівкового переказу грошей між суб'єктами господарювання.

Основними суб'єктами платіжної системи є: платіжна організація, учасники та учасники платіжної системи. Учасниками платіжної системи є всі види бізнесу, державні установи, громадські організації, фізичні особи, банківські установи, центральний банк.

Платіжна система — форма організації безготівкового розрахункового обороту. У процесі здійснення платежу установи банків виступають як банк-платник, банк-одержувач, банк-емітент, банк-еквайр.

Для безготівкових розрахунків банки в Україні можуть використовувати такі платіжні інструменти: платіжні доручення, платіжні вимоги, векселі, чеки, акредитиви, банківські платіжні дебетові та кредитні картки. Національний банк України має право визначати інші види платіжних засобів та порядок їх емісії.

В Україні діє понад 80 внутрішніх і міжнародних платіжних систем, створених банками та небанківськими установами.

Національний банк України створив дві внутрішні платіжні системи: систему електронних платежів та Національну платіжну систему «Український платіжний простір».

На основі зарубіжного досвіду НБУ здійснює нагляд за платіжними та розрахунковими системами для забезпечення їх безперервної та стабільної роботи.

В Україні загальні принципи функціонування платіжних та розрахункових систем регулюються низкою законів та нормативно-правових актів, серед яких ключовими є: Закон України «Про платіжні послуги», Положення про безготівкові розрахунки та Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні. Національна валюта користувачами платіжних сервісів.

Аналіз розвитку платіжної інфраструктури в банківській системі України показав, що кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, у травні-грудні 2022 року склала 5 599,2 млн, що на 1,4% більше, ніж за відповідний період 2021 року. , а їх сума становила 5 058,2 млрд грн, що на 40,5% більше показника 2021 року.

Кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток у травні-грудні 2022 року порівняно з відповідним періодом 2021 року зросла на 4,1% до 5 194,4 млн (92,8% від загальної кількості), а сума зросла на 56,9% до 3 443,9 млрд грн (68,1% від загальної суми карткових операцій).

Станом на 01 січня 2023 року найбільше платіжних карток емітовано міжнародною платіжною системою MasterCard (59,2 млн або 53,9%). Другою та третьою за кількістю емітованих платіжних систем є міжнародна платіжна система VISA (50,0 млн карток або 45,6%) та Національна платіжна система «Український платіжний простір» (0,5 млн карток або 0,5%). Частка інших карткових систем, що працюють в Україні, у 2022 році склала 0,04%.

Загалом за травень-грудень 2022 року за допомогою систем грошових переказів, створених як резидентами, так і нерезидентами, перераховано:

- по Україні - 292,6 млрд грн (8500,4 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну - 2148,6 млн дол. 2148,6 млн доларів США в еквіваленті;

Різке падіння економічної активності в перші місяці війни вплинуло на кількість транзакцій в системі, яка минулого року скоротилася на 18,7% порівняно з 2021 роком.

Частка безготівкових операцій у загальному обсязі операцій за картками НПС «ПРОСТІР» у 2022 році зросла з 30% до 64% за обсягом та з 57% до 76% за кількістю.

Оцінка платіжних систем КБ АТ «ПриватБанк». Важливими учасниками платіжних систем за підсумками 2022 року визнано АТ КБ «ПриватБанк», ЕПС та MasterCard.

П'ятірку найбільших учасників СЕП (за розміром виплат) у 2022 році склали

- НБУ - 41,0% від загального обсягу платежів;
- АТ КБ «ПриватБанк» - 8,1% від суми платежу;
- АТ «Райффайзен Банк» - 5,0% від загального обсягу платежів;
- АТ «Ощадбанк» - 4,7% від суми платежів;
- АТ «УКРСИББАНК» - 4,6% від суми виплат.

Частка транзакцій АТ «ПриватБанк» у СЕП у 2022 році склала 29,1% від кількості та 8,1% від суми платежів.

Лідерами за кількістю випущених платіжних карток є АТ КБ «ПриватБанк» (43,8% усіх випущених карток), АТ «Ощадбанк» (15,4%) та АТ «Універсал Банк» (13,2%).

Найбільша кількість платіжних терміналів належить АТ КБ «ПриватБанк» (60,4% усіх платіжних терміналів), АТ «Ощадбанк» (19,6%) та АТ «Райффайзен Банк» (7,6%),

АТ КБ «ПриватБанк» є учасником 15 платіжних систем, у тому числі чотирьох українських.

Оскільки АТ КБ «ПриватБанк» є важливим учасником платіжного ринку України, відповідно до Закону «Про платіжні послуги» НБУ здійснює нагляд за банком на основі ризик-орієнтованого підходу.

Аналіз динаміки безготівкових операцій в АТ КБ «ПриватБанк» засвідчив, що Банк не припиняє розвивати інновації. У 2020 році Банк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS-термінали з технологією FacePay24, а також спільно з SM POS та UKey розпочав впровадження програмних PTR для бізнесу.

За рік українці оплатили через мережу POS-терміналів ПриватБанку покупок на 550 млрд грн, що на 11% більше, ніж у 2021 році (467 млрд грн).

Станом на початок 2023 року кількість активних POS-терміналів у мережі банку, які приймають оплату картками, становила майже 250 тисяч».

Кількість активних клієнтів Приват24 з початку війни зросла на 11% до 13,1 млн, а кількість активних клієнтів Приват24 бізнес – на 29% до 462 тисяч. Обсяг безготівкових операцій у мережі POS-терміналів зріс на 17% порівняно з 2021 роком до 551 млрд грн на тлі зростання загального рівня cashless в країні як більш швидкого та безпечного способу оплати.

За рік 4,5 мільйона українців здійснили понад 28 мільйонів міжнародних грошових переказів з-за кордону за допомогою послуг ПриватБанку. За рік кількість міжнародних переказів через ПриватБанк зросла на 16%, а загальна сума – на 7%. Під час війни міжнародні перекази в Україні ставали все більш цифровими.

Основним завданням платіжної системи є надання ефективних та надійних фінансових послуг.

На даний момент не існує єдиної класифікації ризиків, але зарубіжні та вітчизняні вчені відзначають, що до ризиків слід відносити операційний, юридичний, стратегічний, репутаційний ризик, ризик ліквідності.

Національний банк України, враховуючи зарубіжний досвід стандартів оверсайту платіжних систем, виділив такі види ризиків: фінансовий, розрахунковий, операційний та системний.

Система комплексного управління ризиками в платіжній системі включає управління фінансовими ризиками (кредитним, ліквідності, комерційним, депозитарним та інвестиційним) та операційним ризиком в системі електронних платежів. Оскільки аналіз НБУ документів показує, що вони не містять положень щодо управління кіберризиками в СЕП, ми додали цей компонент до інтегрованої системи управління.

Для ефективного управління ризиками в платіжній системі рекомендується:

В управлінні кредитним ризиком, для кількісної оцінки та моніторингу, а також підтримки достатніх фінансових ресурсів для покриття кредитного ризику.

При управлінні ризиком ліквідності прогнозувати, підтримувати достатні та ліквідні активи для забезпечення виконання зобов'язань.

Під час управління загальним комерційним ризиком підтримувати чисті ліквідні активи, що фінансуються за рахунок власного капіталу (наприклад, звичайні акції, відкриті резерви, нерозподілений прибуток тощо), у достатній кількості для покриття потенційних загальних збитків від комерційної діяльності.

Управляючи депозитарними та інвестиційними ризиками, він повинен забезпечувати збереження власних активів та активів своїх учасників, переданих йому, і мінімізувати ризик їх втрати або несвоєчасного доступу до

них. Платіжна організація повинна інвестувати у фінансові інструменти з мінімальним кредитним ризиком і ризиком ліквідності.

В управлінні операційним ризиком визначте всі наявні внутрішні та зовнішні джерела операційного ризику та пом'якшіть їхній вплив за допомогою відповідних систем, політик, процедур і засобів контролю.

Управління операційними ризиками в платіжній системі повинно включати управління кіберризиками.

При управлінні кіберризиками в СЕП рекомендовано використовувати методичні рекомендації з управління кіберризиками та безперервністю бізнесу, забезпечення зберігання інформації про клієнтів об'єктами платіжної інфраструктури. Крім того, об'єкт платіжної інфраструктури повинен враховувати специфіку управління персоналом, організаційно-технічні заходи щодо забезпечення безперервності бізнесу, аудиту та оцінки платіжної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі проведено дослідження проблем і перспектив розвитку платіжних систем в Україні, що дозволило:

- висвітлити теоретичні основи організації платіжних систем в Україні;
- визначити сутність, функції та роль платіжних систем в економіці;
- розкрити нормативно-правову базу функціонування платіжних систем в Україні;
- охарактеризувати основні платіжні інструменти, що використовуються в платіжних системах.

Платіжні системи є важливою частиною грошової системи країни. Вважається, що платіжні системи мають прямий вплив на забезпечення стабільності національної валюти та сталості грошового обігу.

Більшість вчених визначають платіжну систему з точки зору компонентів її інфраструктури та обов'язкової функції переказу грошей.

Комітет із платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків визначає платіжну систему так: «набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує обіг грошей».

На нашу думку, платіжна система – це визначена законодавством сукупність елементів, які служать для безготівкового переказу грошей між суб'єктами господарювання.

Основними суб'єктами платіжної системи є: платіжна організація, учасники та учасники платіжної системи. Учасниками платіжної системи є всі види бізнесу, державні установи, громадські організації, фізичні особи, банківські установи, центральний банк.

Платіжна система — форма організації безготівкового розрахункового обороту. У процесі здійснення платежу установи банків виступають як банк-платник, банк-одержувач, банк-емітент, банк-еквайр.

Для безготівкових розрахунків банки в Україні можуть використовувати такі платіжні інструменти: платіжні доручення, платіжні вимоги, векселі, чеки, акредитиви, банківські платіжні дебетові та кредитні картки. Національний банк України має право визначати інші види платіжних засобів та порядок їх емісії.

Національний банк України створив дві внутрішні платіжні системи: систему електронних платежів та Національну платіжну систему «Український платіжний простір».

На основі зарубіжного досвіду НБУ здійснює нагляд за платіжними та розрахунковими системами для забезпечення їх безперервної та стабільної роботи.

Аналіз розвитку платіжної інфраструктури в банківській системі України показав, що кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, у травні-грудні 2022 року склала 5 599,2 млн, що на 1,4% більше, ніж за відповідний період 2021 року. , а їх сума становила 5 058,2 млрд грн, що на 40,5% більше показника 2021 року.

Кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток у травні-грудні 2022 року порівняно з відповідним періодом 2021 року зросла на 4,1% до 5 194,4 млн (92,8% від загальної кількості), а сума зросла на 56,9% до 3 443,9 млрд грн (68,1% від загальної суми карткових операцій).

Станом на 01 січня 2023 року найбільше платіжних карток емітовано міжнародною платіжною системою MasterCard (59,2 млн або 53,9%). Другою та третьою за кількістю емітованих платіжних систем є міжнародна платіжна система VISA (50,0 млн карток або 45,6%) та Національна платіжна система «Український платіжний простір» (0,5 млн карток або 0,5%). Частка інших карткових систем, що працюють в Україні, у 2022 році склала 0,04%.

Загалом за травень-грудень 2022 року за допомогою систем грошових переказів, створених як резидентами, так і нерезидентами, перераховано:

- по Україні - 292,6 млрд грн (8500,4 млн дол. США в еквіваленті);
- в Україну - 2148,6 млн дол. 2148,6 млн доларів США в еквіваленті;

Частка транзакцій АТ «ПриватБанк» у СЕП у 2022 році склала 29,1% від кількості та 8,1% від суми платежів.

Лідерами за кількістю випущених платіжних карток є АТ КБ «ПриватБанк» (43,8% усіх випущених карток), АТ «Ощадбанк» (15,4%) та АТ «Універсал Банк» (13,2%).

АТ КБ «ПриватБанк» є учасником 15 платіжних систем, у тому числі чотирьох українських.

Аналіз динаміки безготівкових операцій в АТ КБ «ПриватБанк» засвідчив, що Банк не припиняє розвивати інновації. У 2020 році Банк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS-термінали з технологією

FacePay24, а також спільно з SM POS та UKey розпочав впровадження програмних PTR для бізнесу.

Основним завданням платіжної системи є надання ефективних та надійних фінансових послуг.

На даний момент не існує єдиної класифікації ризиків, але зарубіжні та вітчизняні вчені відзначають, що до ризиків слід відносити операційний, юридичний, стратегічний, репутаційний ризик, ризик ліквідності.

Національний банк України, враховуючи зарубіжний досвід стандартів оверсайту платіжних систем, виділив такі види ризиків: фінансовий, розрахунковий, операційний та системний.

Система комплексного управління ризиками в платіжній системі включає управління фінансовими ризиками (кредитним, ліквідності, комерційним, депозитарним та інвестиційним) та операційним ризиком в системі електронних платежів. Оскільки аналіз НБУ документів показує, що вони не містять положень щодо управління кіберризиками в СЕП, ми додали цей компонент до інтегрованої системи управління.

Для ефективного управління ризиками в платіжній системі рекомендується:

В управлінні кредитним ризиком, для кількісної оцінки та моніторингу, а також підтримки достатніх фінансових ресурсів для покриття кредитного ризику.

При управлінні ризиком ліквідності прогнозувати, підтримувати достатні та ліквідні активи для забезпечення виконання зобов'язань.

Під час управління загальним комерційним ризиком підтримувати чисті ліквідні активи, що фінансуються за рахунок власного капіталу (наприклад, звичайні акції, відкриті резерви, нерозподілений прибуток тощо), у достатній кількості для покриття потенційних загальних збитків від комерційної діяльності.

Управляючи депозитарними та інвестиційними ризиками, він повинен забезпечувати збереження власних активів та активів своїх учасників,

переданих йому, і мінімізувати ризик їх втрати або несвоєчасного доступу до них. Платіжна організація повинна інвестувати у фінансові інструменти з мінімальним кредитним ризиком і ризиком ліквідності.

В управлінні операційним ризиком визначте всі наявні внутрішні та зовнішні джерела операційного ризику та пом'якшить їхній вплив за допомогою відповідних систем, політик, процедур і засобів контролю.

Управління операційними ризиками в платіжній системі повинно включати управління кіберризиками.

При управлінні кіберризиками в СЕП рекомендовано використовувати методичні рекомендації з управління кіберризиками та безперервністю бізнесу, забезпечення зберігання інформації про клієнтів об'єктами платіжної інфраструктури. Крім того, об'єкт платіжної інфраструктури повинен враховувати специфіку управління персоналом, організаційно-технічні заходи щодо забезпечення безперервності бізнесу, аудиту та оцінки платіжної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АТ КБ "ПриватБанк" річний звіт 31 грудня 2020 року https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2021.03.15_Zvit_Last_n.pdf
2. АТ КБ "ПриватБанк" річний звіт 31 грудня 2022 року https://static.privatbank.ua/files/dod1_01052023_2022.pdf
3. Банкографо АТ КБ «ПриватБанк», <https://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/metodika-rozrahunku-bankivskih-pokaznikiv>

4. Безготівкові розрахунки, НБУ <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash>
5. Департамент платіжних систем та інноваційного розвитку, НБУ Київ, квітень 2023 https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Operatsiyi_z_vekselyamy_2022_pr_2023-04-20.pdf?v=4
6. Документарні операції АТ КБ ПриватБанк <https://privatbank.ua/get/table/collection/8/pdf>
7. Звіт АТ КБ ПриватБанк https://static.privatbank.ua/files/pb_report_3.6_UKR_6.pdf?
8. Закон України "Про платіжні послуги" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
9. Закон України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" https://ips.ligazakon.net/document/view/t012346?ed=2020_06_17
10. Звіт про відповідність СЕП НБУ згідно міжнародним стандартам https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Zvit_z_rezultatami_kompleksnogo_osi_nyuvannya_sep_2020.pdf?v=4
11. Звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку за 2022 рік https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2022.pdf?v=6
12. Інформація про платіжні системи, учасником яких є АТ КБ «ПриватБанк» <https://privatbank.ua/handbook/elektronni-platizhni-sistemi>
13. Інформація про картки АТ КБ «ПриватБанк» <https://privatbank.ua/handbook/elektronni-platizhni-sistemi>
14. Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 163 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text>
15. Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, затверджена постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 162 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0162500-22#Text>
16. Комунальні та інші платежі <https://privatbank.ua/plategi-zakominalnie-i-prochie-uslugi#another-tariffs> Оплата

17. Клічук О. Роль сучасних інформаційних технологій у пошуку оптимальних рішень в економіці / О. Клічук // Нова педагогічна думка. – 2015. – № 1. – С. 163–165.

18. Методичні рекомендації щодо управління операційним ризиком (у тому числі кіберризиком та безперервністю діяльності) та забезпечення зберігання інформації про клієнтів об'єктами платіжної інфраструктури. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Методичні_рекомендації_щодо_управління_операційним_ризиком_опі.pdf?v=4.

19. Міжнародні грошові перекази Western Union стали доступні у відділеннях Нової пошти <https://psm7.com/uk/news/mezhdunarodnye-denezhnye-perevody-western-union-stali-dostupny-v-otdeleniyax-novoj-pochty.html>.

20. Міжнародна платіжна система, НБУ <https://bank.gov.ua/ua/payments/payment-systems>

21. Нацбанк перейшов на систему електронних платежів нового покоління 01.04.2023 <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3690237-nacbank-perejsov-na-sistemu-elektronnih-plateziv-novogo-pokolinna.html>

22. НПС “ПРОСТІР” https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=6.

23. Платіжна система НБУ <https://bank.gov.ua/ua/payments/payment-systems?page=1&perPage=5&search=&system%5BПлатіжна%20система%2C%20платіжною%20організацією%20якої%20є%20банк%5D=2&country=&indication=>

25. Платіжні системи АТ КБ ПриватБанк <https://privatbank.ua/news/2023/1/25/1857>

26. Положення з питань безготівкових розрахунків <https://bank.gov.ua/ua/news/all/polojennya-z-pitan-bezgotivkovih-rozrahunkiv>

27. Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів, затверджене постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 164 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22#Text>

28. Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України, затверджене постановою Правління НБУ від 29.12.2000 № 520 (зі змінами) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0152-01#n16>

29. Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами, затверджене постановою Правління НБУ від 03.12.2003 № 514 (у редакції постанови Правління НБУ від 11.04.2018 № 38) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#n14>

30. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України, затверджене постановою Правління НБУ від 16.12.2002 № 508 (зі змінами) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03#Text>

31. Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах, затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 № 639 (у редакції постанови Правління НБУ від 25.01.2018 № 5) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05#n14>

32. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку, затверджене постановою Правління НБУ від 03.12.2003 №516 (у редакції постанови Правління НБУ від 14.07.2022 №144) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>

33. Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29.09.2022 № 210 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0210500-22#Text>

34. Положення про порядок виконання надавачами платіжних послуг платіжних інструкцій в іноземній валюті та банківських металах, затверджене постановою Правління НБУ від 28.07.2008 № 216 (у редакції постанови Правління НБУ від 25.08.2022 № 189) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0910-08#n21>

35. Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах, затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 № 639 (у редакції постанови Правління НБУ від 25.01.2018 № 5) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05#n14>

36. Перелік платіжних систем, віднесених до категорій важливості за підсумками діяльності 2021 року https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-257_263.pdf

37. Положення Національний банк із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-257_263.pdf

38. Про Розрахунковий центр <https://settlement.com.ua/pro-bank/riski/risks-models.html>

39. Платіжні системи : конспект лекцій / укладачі: О. С. Кушнерьов, Т. В. Доценко. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 268 с. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80755/3/Kushnerov_platizhni_systemy.pdf

40. Пасічник І. В. Перспективи розвитку сучасних технологій здійснення платежів в Україні / І. В. Пасічник, Т. С. Молодоря, С. М. В'язовий // Бізнес Інформ. - 2018. - № 6. - С. 285-289.

41. Пиріг С. О. Безготівкові розрахунки: показник економічного зростання країни / С. О. Пиріг, А. М. Ніколаєва, І. В. Олександренко // Економічний форум. - 2019. - № 1. - С. 151-158.

42. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток, II квартал 2023 року <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannyam-platijnih-kartok-ii-kvartal-2023-roku>

43. Річний звіт 2022 https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=6

44. Система електронних платежів <https://bank.gov.ua/ua/payments/sep>

45. Трусова Н. В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування БІЗНЕСІНФОРМ № 1 '2021 https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-257_263.pdf
46. Упровадження стандарту ISO 20022 <https://bank.gov.ua/ua/payments/project-iso20022>
47. "Український платіжний простір" Національна платіжна система <https://prostir.gov.ua/ua/about-us>
48. Чайковський Я. І. Платіжні системи: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2016. – 210 с. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/536/1/платіжні%20системи.pdf>
49. Шпильовий В.А., Фімяр С.В. Переваги та недоліки платіжних карток. Вісник соціально-економічних досліджень 2017 рік випуск 1(48) С. 326-332. <https://core.ac.uk/download/pdf/147038278.pdf>
50. Що таке платіжна система та які з них працюють в Україні 13 Січня, 2022 <https://fondy.ua/uk/knowledge/payment-system/>
51. Що таке Fondy? <https://vechirniy.kyiv.ua/news/84221/>
52. Електронні платіжні системи Інтернету <http://www.blogs.biz.ua/blog.php?user=judin¬e=189>
53. Енциклопедія банківської справи України https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Енциклопедія_банківської_справи_України.html
54. Електронні гроші як засіб платежу в Україні.: http://ua.prostobiz.ua/biznes/upravlinnya_biznesom/statti/elektronni_groshi_yak_zasib_platezhu_v_ukrayini.